افغانستان
د ۲۰۱۳ کال کلنی راپور
په وسله واله جګړه کې د ملکي وګړو ساتنه

د راپور لنډیز او سپارښتنې

© 2013 Rahmat Gul/Associated Press

رحمت گل، اسوشیتید پریس

دافغانستان لپاره دملګرو ملتونومرستندویه پلاوی

کابل افغانستان

فبروری، ۲۰۱٤

په لومړي مخ تصوير(رحمت ګل ، اسوشيتيد پريس) : د ۲۰۱۳ کال د نومبر د مياشتې په ۲۸ مه نېټه د ننګرهار ولايت په اچين ولسوالۍ کې د سړک د غاړې دوه بمونو چاوديدو وروسته يو افغان وګړی يو ټپي هلک روغتون ته وړي. دويم چاوديدونکی وسيله هغه مهال وچاوديده چې د لومړنۍ چاودنې زيانمن شويو خلکو سره مرسته کونکي يې په نښه کړل. دواړه چاوديدونکو توکو څلور ملکيان وژلي او اته نور يې ټپيان کړي.

"په افغانستان کې روانه شخړه چې د انسانانو د مړینې په بیه تمامیزی ویره وونکې ده. د ملکی خلکو د ساتنې لپاره باید له هیڅ کوښښ څخه ډه ډه و نه شئ."

یان کوبیش ، د ملګرو ملتونو د سرمنشي ځانګړی استازی ، د ۲۰۱۴ کال جنوری

صلاحیت/واک

دغه کلنی راپور په افغانستان کې د ملګرو ملتونو د مرستندویه پلاوي (یوناما) د بشري حقونو د څانګې له خوا په وسله واله جګړه کې د ملکي وګړو د ساتنې په اړه چمتوشوې دي چې د ۲۰۱۳ کال د جنورۍ د لومړۍ ورځې څخه د جون تردیرشمې نیټې پورې موده رانغاړي. دا راپور د بشري حقونو د عالي کمشنرۍ د دفتر لخوا د تخنیکي مرستي او کتنې وروسته چمتو شوی دی.

دغه راپور د یوناما د هغه صلاحیت له مخې چمتو شوی دی چې د ملګرو ملتونو د امنیت د شورا له خوا د ۲۰۹۶ /(۲۰۱۳) پریکړه لیک په اساس ورته ورکړې شوې څو د ملکي وګړو وضعیت وڅاري ، د دوي د ساتنې په موخه هڅې همغږې کړي ، حساب ورکوونه تقویه کړي او د اساسي ازادیو او بشري حقونو ، چې د افغانستان اساسي قانون او د نړیوالو تړونونو ، چې افغانستان یې غړیتوب لري ،برخه ده ، په بشپړ ډول پلي کیدو کې مرسته وکړي ، په ځانګړي ډول د ښځو د ټولو بشري حقونو څخه د برخمن کیدلو په اړه هڅې وکړي.

د امنیت د شورا ۲۰۹۶/(۲۰۱۳) پریکړه لیک ،په افغانستان کې د وسله والو شخړو په ترڅ کې د ملکي وګړو د وضعت او په ځانګړې توګه د ملکي وګړو د مرګ ژوبلې په اړوند رواني څارنې او راپوروركونې ته اهمیت ورکوي .

یوناما یو لړ فعالیتونه تر سره کوي چې هدف یې په ملکي وګړو د جګړې د اغیزو راکمول دي لکه: په خپلواکه او بې پلوه ډول د داسې پېښو څارنه چې د ملکي خلکو د مرګ ژوبلې لامل ګرځي ، د وسله والو ښکېلو څخه د اغیزمن شویو ملکي وګړو د ساتنې په اړه ، د ملاتړکونکو فعالیتونو او نورو نوښتونو ترسره کول چې په ښکېلو کې په ښکېلي خواوې د بشرپالنې او بشري حقونو د نړیوالو قوانینو او د افغانستان د اساسي قانون د احکامو رعایت کولو ته رابولي.

دا راپور د ملګرو ملتونو د عالي کمشنرۍ (او سی ایچ ار) د بیا کتنې او تخنیکي مرستي په مټ چمتو شوی.

اصطلاح ګانې

هوايي برید: له الوتکې څخه ویشتونکي مهمات چې په هغو کې نږدې هوايي ملاتړ (د الوتکې لخوا برید) او نږدې جنګي برید چې د چورلکې په مرسته ترسره کیږي ، راځي. همدارنګه په هوايې بریدونو کې هغه هوايې بریدونه هم شامل دي چې بې پیلوټه جنګي الوتکې یا ډرون یې تر سره کوي.

ABP: افغان سرحدي پولیس

ALP: افغان سیمه ایز پولیس

ANA: افغان ملي اردو

ANP: افغان ملي پولیس

ANSF: افغان ملي امنيتي ځواکونه ، یوه ټولیزه اصطلاح ده ، چې افغان سرحدي پولیس ، ملي اردو ، ملي پولیس او د ملي امنیت اداره په کې شاملیږي.

دولت ضد عناصر : په دې ډله کې ټول هغه اشخاص او ډلې راځي چې اوس مهال د افغانستان د دولت او نړیوالو نظامي ځواکونو پر ضد په وسله واله جګړه کې ښکیل دي. هغه وګړي چې د طالبانو په نامه پیژندل شوي او هغه اشخاص او ډلې چې بیلا بیل هدفونه لري او تر مختلفو نومونو لاندې لکه د حقاني شبکه ، حزب اسلامي او د القاعده متحدین لکه د ازبکستان اسلامي حرکت ، د اسلامي جهاد اتحاد ، لشکر طیبه او جیش محمد او نورې ملیشې او وسله والې ډلې چې سیاسي ، ایدولوژیکي او اقتصادي اهداف تعقیبوي یا نوري جرایم پیشه ډلې چې په جګړه کې د یوې ښکېلې خوا په استازیوب ګډون کوي ، په دغوعناصرو کې راځي.

وسلوالې ډلې : نا دولتي وسلوالې ډلې چې شخړو کې ښکېلې وي او په څرګند ډول د دو لت څخه بېلې وي چې د جوړښت پر اساس د ملیشو څخه واخله تر یاغي جنايي مجرمو ډلو پورې رسیږي. نادولتي وسلوالي ډلې دا وړتیا لري چې د وسلې او ځواک په کارولو سره سیاسي ، ایډیالوژیکي یا اقتصادي اهداف تر لاسه کړي ؛ خو د دولت د رسمي نظامي چوکاټ ، دولتي ایتلاف یا د دولت د خپلمنځیو ارګانونو برخه نه وي او د فعالیت سیمه یې د دولت د ولکې د باندې وي. وسلواله ډلې کیداې شي د دولت د رسمي ولکې او کنترول د سیمې نه د باندې وي خو کیداې شي چې د کوربه یا نورو هیوادونو مستقیم یا غیر مستقیم ملاتړ ولري. .دغه تعریف عبارت له لاندې ډلو څخه دي خو یوازې تر دوي محدودې نه د ی :یاغي ډلې ، سیمه یزي ملېشي (توکمیز ، قبیلې یا په بل اساس) یاغیان ، ترهګر ، ګوریلا او نور مدني دفاعي ځواکونه او نیمه نظامي ډلې (چې په څرګند ډول د دولت په ولکه کې نه وي).[1] دغه وسلوالې ډلې د افغانستان د قانون له مخې کوم قانوني بنسټ نه لري.

د یوناما په دی راپور کې بیان شوي دولت ضد وسلوال عناصر' غېر قانوني وسلوالې ډلي بولي لیکن د دولت سره د مخالفت په اساس یې توپیر کاندي.

AXO: پریښودل شوي چاودیدونکي توکي

ملکي تلفات:وژل شوي او ژوبل شوي ملکي وګړي

ملکي تلفات په دوه ډوله ډله بندي شوي دي:

- **مستقیم:** دا هغه تلفات دي چې په مستقیم ډول د وسله والې جګړې له امله راپیدا کیږي. د هغه تلفاتو په شمول چې د افغان او نړیواله پوځی ځواکونو د نظامي عملیاتو لکه هوايي بریدونه ، د افغان او نړیوال ځواکونو د ځان ژغورنې په موخه ، د نیولو او تلاشۍ ، د یاغیانو یا ترهګرۍ پر ضد عملیاتو تر سره کیدو په ترڅ کې رامنځ ته کیږي. همدارنګه په

[1] د ملګرو ملتونو د وسله والو ډلو سره د بشري مرستو اړوند خبرې اترې . د ګیرارد مک او مینویل بیسلر د فعالینو لپاره لارښود ، د ملګرو ملتونو لپاره د بشري چارو د همغږۍ دفتر ،نیویارک ، جنوي ۲۰۰۶. د وسله والو ډلو اوصاف ۲,۳ برخه وګورئ.

دې کې هغه تلفات هم شامليږي چې د نا دولتي وسلوالو ډلو دفعاليتونو له امله لکه په هدفي وژنې ، تعبيه شوي چاودېدونکي توکي او يا له حکومت پلوه ځواکونو سره د مستقيمي ښکلتيا په پايله کې رامنځته کيږي.

- **غيرمستقيم / نور تلفات:** هغه تلفات چې په غير مستقيم ډول له وسله والې جګړې څخه راپيدا کيږي لکه د جنګي پاتې شويو چاوديدونکي توکو ، په محبسونو کې مړينه ، د کافي طبي شرايطو د نشتوالي له امله مړينې چې د نظامي عملياتو په ترڅ کې پيښيږي او په داسې ځايونو کې چې طبي پاملرنې ته د لاس رسي مخنيوي شوي وي او يا موجود نه وي. په دې تلفاتو کې هغه مړينه هم شامل ده چې د مرګانيو پيښو مسؤل لورې پکې په پوره اطمينان سره نه شي په ګوته کيداي لکه هغه مرګ ژوبله چې د ډزو د تبادلې په پايله کې رامنځ ته کيږي.

ماشومان: د ماشوم د حقونو د کنوانسيون له مخې ماشوم داسې يوه شخص په حيث تعريف شوی چې عمر يې له ۱۸ کلونو څخه کم وي (۱۷ کلن ماشوم دی). د دې تر څنګ د روم د نړيوالې جزايي محکمې اساسنامې له مخې چې د افغانستان دولت هم په ۲۰۰۳ کې تصويب کړې ، د ۱۵ کلونو څخه کم عمر ماشومان په دولتي عسکري ليکو کې او يا غير دولتي ډلو کې شاملول ا و ګمارل ، چې په فعال ډول په جنګ کې برخه واخلي جنګي جرم ګڼل کيږي د ۸ مادي (۲) (ب)(xxvi) او ۸ مادي (۲) (ت) (vii) وګورۍ.

ملکي وګړي : د بشرپالنې د نړيوال قانون له مخې "ملکي وګړي " هغه افراد دي چې هغه د نظامي/نيمه نظامي ځواکونو غړي نه وي يا په جنګ کې د يوې خوا په منظمو وسله والو ډلو کې غړيتوب ونه لري . ملکي وګړي کيداي شي چې د بريدونو په وړاندې د خونديتوب تضمين له لاسه ورکړي که چيرې دوي په ښتو کې کې نيغ په نيغه برخه واخلي. د ملکي وګړو په څېر د جګړې څخه لويدلی کس hors de combat (ژوبل شوي ، ناروغ ، د ويجاړې شوي کښتۍ عمله ، توقيف شوي يا اوهم تسليم شوي) يا هغه څوک چې د وسله والو ځواکونو په طبي يا مذهبي پرسونل پورې اړه ولري ، دوی هم دبريد څخه د خونديتوب حق لري.

COMISAF **کام ايساف:** افغانستان کې د نړيوال امنيتي مرستندويه ځواکونو قوماندان.

د EOF **پيښې:** د عکس العمل ښودلو پيښې ، چې د ځواک د ساتنې پيښې ورته هم وايي. په دې کې داسې حالات شامل دي چې کله ملکي وګړي نظامي قطارونو ته د نږدې کيدو يا له هغو څخه د مخکې کيدو په وخت کې د نظامي پرسونل اخطارونو ته پاملرنه و نه کړي او يا د تلاشۍ په پوستو کې لارښوونو ته توجه و نه کړي او تر بريد لاندې راشي.

ERW: له جګړې څخه چاوديدونکي پاتې شونې ، په دې مانا چې ناچاودي توکي ،او پرېښودل شوي چاودېدونکي توکي وي.

IDP: داخلي بې ځايه شوي وګړي

IED: ځای پر ځای شوي چاوديدونکي توکي: يو بم چې د دوديزې نظامي طريقې په خلاف په نورو طريقو جوړيږي او کارول کيږي. نوموړي چاودېدونکي توکي کيداي شي د ځانمرګي بم په شکل استعمال شي لکه په ځان پورې تړلې ځاي پر ځاي شوي چاويدونکي توکي (BBIEDs)، دغه راز له لېرې څخه کنترول شوي ځاي پرځاي شوي چاودېدونکي توکي (RCIEDs)، په موټر کې ځاي پر ځاي شوي او يا تعبيه شوي چاوديدونکي توکي (VBIEDs) ، دقرباني د تماس سره فعاليدونکی چاوديدونکي توکي (VOIEDs) او د فشار په ذريعه چاودېدونکي وسيلې (PPIEDs) هم په دې ډله کې راځي.

د ځاي پر ځاي شويو چاوديدنکو توکو استثمار: د ځاي پر ځاي شويو چاودېدونکو توکو استثمار د هغو مالوماتو او موادو د تشخيص ،راټولولو ، پروسس او مالوماتو خپرولو پروسه ده چې د ځاي پر ځاي شويو چاويدنکو توکو د پيښې له ځاي څخه راټول شوي دي تر څو د عمل وړ استخباراتي معلومات تر لاسه شي ، د ځاي پرځاي شويو چاودېدونکو توکو ضد پروسيجرونه او ميتودونه غښتلي او د اورپکو منابع کمزوري او د دوي د عدلي تعقيب ملاتړ وشي. په دې کې د ځاي پر ځاي شويو چاودېدونکو توکو ساتنه ، د مختلفو برخو تشخيصونه د تخنيکي ، عدلي طب او بايومتريک ازمويني او تحليل راځي چې د واک لرونکي کارپوهانو له لوري تر سره کيږي. د چاوديدونکو توکو استثمار د اغيزمن او دوامداره چاوديدونکو پر ضد د اقداماتو يوه اساسي برخه ده .

پېښې: هغه پېښې دي چې په وسله والو جګړو کې ملکي وګړو ته تلفات اړوي. د يوناما په راپورونو کې هغه تلفات نه دي شامل چې د جنايي پېښو په پايله کې پېښېږي.

IHL: د بشر پالنې نړيوال قانون

نړيوال نظامي ځواکونه: په دې ځواکونو کې ټول بهرني عسکر شامليږي چې د ايساف او په افغانستان کې د امريکا د ځواکونو (د ازادۍ د پايښت د عملياتو په شمول) يوه برخه وي او د ايساف د قوماندان COMISAF تر امر لاندې کار کوي. دغه اصطلاح همدا راز په هغو ځواکونو باندې هم د تطبيق وړ ده چې د ايساف د قوماندان تر امر لاندې نه دي ، لکه ځينې ځانګړې ځواکونه او د خاصو عملياتو ځواکونه.

ټپونه: د جسماني سختو ژوبلو يا ټپي کيدنو مختلف ډولونه په کې شامليږي. د يوناما په ډيټابيس کې د جسماني ژوبلې درجه نه ده شامله. اروايي يا روحي صدمه يا دماغي جړک پيښې په ژوبلو کې شاملې نه دي.

ايساف: په افغانستان کې مرستندويه امنيتي سوله ساتي ځواکونه : ايساف د ملګرو ملتونو د منشور د VII فصل له مخې د سولې د پلي کولو ماموريت يا دنده لري. ايساف د ملګرو ملتونو د امنيت د شورا په امر او صلاحيت ځاي په ځاي کېږي. د ۲۰۰۳ کال په اګست کې د افغانستان د حکومت او ملګرو ملتونو په غوښتنه د ناټو سازمان د ايساف مشرتابه په غاړه واخيست. د ايساف قواوې اوس مهال د ۱۵ جنورۍ ۲۰۱۴ پورې ۵۷،۰۰۴ تنه سرتيري لري ، چې له ۴۹ هيوادونو څخه راغلي او د مرکزي دفتر کابل سربيره په شپږو سيمه ييزو برخو کې تنظيم شوي دي . د ۲۰۰۸ د نوومبر څخه د ايساف قوماندان په افغانستان کې د امريکايي ځواکونو قوماندان هم دي ، که څه هم د مراتبو سلسله بېله پاتې شوې. د امنيت د شورا ۲۱۲۰ (۲۰۱۳) شميره پريکړه ليک د ايساف په اړه مخکيني پريکړه ليکونه تايدوي او د ۲۰۱۴ د دسمبر تر ۳۱ نېټې پورې د نورو ۱۴ مياشتو لپاره د ايساف ماموريت غزوي.

MOI: د کورنيو چارو وزارت

NATO **ناټو:** د شمالي اتلانتيک د تړون سازمان. د ناټو د سازمان غړي هيوادونه د ايساف اساسي مرستندويه هيوادونه دي. ايساف وګورئ.

NDS: د ملي امنيت رياست. د افغانستان د دولتي استخباراتو اداره

NGO: نادولتي سازمان/اداره.

دولت پلوه ځواکونه

افغان دولتي ځواکونه: ټول هغه ځواکونه او ډلې دي چې په نظامي او نيمه نظامي عملياتو يا د بغاوت ضد عملياتو کې برخه اخلي او په مستقيمه يا غير مستقيمه توګه د افغانستان د دولت د قوماندې او ادارې لاندې دي. په دې ځواکونو کې افغان ملي اردو ، افغان ملي پوليس ، افغان سرحدي پوليس ، د ملي امنيت په شمول نور سيمه ييز امنيتي ځواکونه هم شامل دي. دغه اصطلاح نړيوال نظامي ځواکونه او نور خارجي استخبارات او امنيتي ځواکونه هم رانغاړي.

افغان ملي امنيتي ځواکونه عبارت دی له : ملي اردو ، چې د دفاع وزارت ته راپور ورکوي اوپه رسمي ډول د افغانستان په وسلواله ځواکونو شامل شوي دي ؛ سيمه ييز پوليس د فعاليت له مخي په ريښتينې بڼه د وسلواله ځواکونو برخه تشکيلوي او په قانوني ډول د ملکي خلکو په څير خونديتوب نه لري ؛ او افغان ملي پوليس ، افغان يونيفارم لرونکی پوليس او افغان سرحدی پوليس د قانون پلي کونکي ادارې دي چې په رسمي ډول د وسلواله ځواکونه برخه نه ده او کورنيو چارو وزارت ته مسؤل دي. د قانون پلي کونکي ادارو غړی هغه مهال خونديتوب د لاسه ورکوي چې د وسلواله ځواکونو دنده اجرا کړي او په جګړه کې نيغ په نيغه برخه واخلي. دوي د خپل ځان د فاع پر وخت د ځواک کارولو له امله د ملکي په څير خونديتوب له لاسه نه ورکوي.

SOP: معياري عملياتي کړنلاره

په نښه شوي وژني : هغه وژني دي چې په ارادي ، د مخه سنجول شوي او قصدي ډول د دولت او يا د دولت کارکونکو چې د قانون په چوکاټ کې دنده لري ، او يا په وسلواله شخړه کې د منظمو وسلوالو ډلو لخوا د يو په نښه شوي شخص پر ضد وژونکي ځواک وکاروي ، او هغه شخص د مرتکبينو د فزيکي ساتني او نظارت لاندي نه وي. سربيره پردي چې په ډيرو وختونو کې په نښه شوي وژنه د ژوند د حق څخه سرغړونه ده خو په استثنايي ډول په وسلواله شخړه کې ځيني وخت کيداي شي مشروعيت ولري.[۲]

UNDSS: د ملګرو مليتونو د مصؤنيت او امنيت څانګه

UNAMA: په افغانستان کې د ملګرو ملتونو مرستندويه پلاوی

UNHCR: د کډوالو لپاره د ملګرو ملتونو عالي کمشنرۍ

USSOF: د متحده ايالاتو د ځانګړو عملياتو ځواکونه

UXO: نا چاودي توکي

جنګي جرائم: د جرمونو د نړيوالې محکمې منشور جنګي جرايم داسی تعريفوي ، د نورو تر څنګه ، په نړيواله شخړه کې د تطبق او پلی کيدونکو قوانينو او دودونو څخه جدي سرغړونه " او " د هغه قوانينو او دودونو جدي سر غړونه چې د غير نړيوالې وسلوالې شخړی پر مهال د پلی کيدو وړوی".[۳] جنګي جرمونه عبارت دی د جنيوا کنوينسون ددريم مشترک بند څخه جدی سرغړونه ، د شخص او د هغه د ژوند حق څخه سرغړونه ،او په ځانګړی ډول د وژلو ټول ډولونه ، د معيوبولو ، بی رحمانه سلوک او شکنجه ، د شخص په وقار حرمت تجاوز ،په ځانګړی ډول تحقير او ټيټ ګڼلو سلوک ، يرغمل کول او د قانوني محکمی پرته چې ټول عدلي تضمينونه له ځان سره ولری او په عمومي ډول هغه تضمين چې جزلاينفک او منل شوي وي د داسی محکمې د مخکينۍ پريکړې پرته د سزاګانو صدور او يا د اعدامونو سزاګانو پلی کول د دی جرمونو زمره کې راځي .

[۲] د ملګرو ملتونو عمومي اسامبلي ، د بشري حقونو شورا څوارلسمي ناستې د آجنډا دريم ټکي ، او د محکمي څخه بهر په خپل سر اعدامونو لپاره د ځانګړي راپورټر رپورټ ، او د فليپ آلسټون مکمل رپورټ د "د هدفي وژنو څيړنه" تر عنوان لاندي وګورئ. A/HRC/14/24/Add.6 د ۲۰۱۰ کال د مې مياشت وګورئ.

[۳] د جرمونو د نړيوالې محکمې منشور ، ۸ بند(حواله په دوېم جلد.II فصل. ۴۴ ، #۳) نړيوال عرفي قانون چې په نړيواله او غمر نړيواله وسلواله شخړه کې د پلی کدو وړ دی د هغی له مخي د نړيوال بشر دوستانه قانون څخه جدي سرغړونو جنګي جرائم بلل کېږي. د هوادونو اجراات د نړيوال عرفی قانون نورمونه تشکلوي.قاعده ۱۵۶ د جنګي جرائمو تعريف. ابی سی ار سی ، نړيوال عرفی بشردوستانه قانون ، ۱جلد ، قاعده ،اېد جس ماری هنکرتز او لوبز ډوزوالډ- بک (CU P/ICRC, Cambridge 2005) {ICRC Study}. او .See Additional Protocol II, article 13(2) د نړيوال جرمونو محکمې د روم منشور.جنګي جرمونه عبارت دی د غمر نړيواله وسلواله شخړی کې پلی کدونکو د جنګي قواننو او عرفونو سرغړونې ته ويل کېږي چې لومړی مبنی يې د جنوا د ۱۹۴۹ څلور کنوانسونونو دريم عمومي بند ،او ورسره د ۱۹۷۷ ضم دوېم پروتوکول ، د ۱۹۹۹ الحاقي پروتوکول د ۱۹۵۴ هاګ کنوانسون چې په وسلواله جګړه کې د کلتوري مېراث خوندی ساتنی په اړه دی ، د ۱۹۸۹ اطفالو د حقونوکنوانسون ، د ۱۹۹۴ د ملګرو ملتونو او نښلول شوی پرسونل دمصؤنت کنوانسون ، د نړيواله محکمي د روانډا او پخواني يوګوسلاويا لپاره منشور ، او د سرېلون لپاره د ځانګړې محکمې منشور). د جرمونو د نړيوالې محکمې د روم منشور لاندی جنګي جرائم وګورئ او دهغی منابع د نړيواله بشردوستانه قانون موازنه ، ابی سی ار سی د نړيوال بشر دوستانه قانون لپاره مشاورتی خدمتونه.

میتودولوژي

یوناما د ملکي خلکو د مرګ ژوبلې راپورونه تر هغه ځایه چې ممکن وي د مرګ ژوبلي په سیمه کې څیړي ؛له مختلفوسرچینو سره سلا مشوره کوي او د معلوماتو بیلا بیل ډولونه راغونډوي چې د اعتبار او ریښتینتوب له مخې ارزول شوي وي. یوناما د هرې پیښې په څیړنه او تحلیل کې زیاته هڅه کوي چې د امکان تر حده پورې له مختلفو منابعو څخه راټول شوي معلومات او نظریات کره او کنټرول کړي. په دې لړ کې د عیني شاهدانو او په مستقیم ډول د زیانمنو شویو وګړو بیانونه ،نظامي برخه والو (د افغانستان د حکومت او نړیوال نظامي ځواکونو په ګډون) ځایي کلي/د ولسوالۍ او ولایت چارواکو ، مذهبي او د ټولنې د مشرانو او هغه معلومات شامل دي چې په مستقیم ډول د ساحې له کتنې څخه او د پیښې له ځای څخه لاس ته راغلي اجناس/مدارک او شواهد او د هغوي فزیکي ازمایښت ، له روغتونونو او روغتیایي اسانتیاوو څخه کتنه ، ویډیوګانې او تصویرونه ، د ملګرو ملتونو د امنیت او مصوونیت د څانګې او د دې سازمان د نورو ادارو راپورونه ، د دویم لاس سرچینو بیانونه ، د خبري رسنیو راپورونه او له نا دولتي موسسو او دریم ګړي له خوا راټول شوي معلومات په کې شاملیږي.

ترهغه ځایه چې ممکن وي ، تحقیقات د قربانیانو یا د حادثې د عیني شاهدانو په مستقیم شهادت او د پیښې د ځاي په پلټنو ولاړ وي. په ځینو وختونو کې ، د پیښې ځای ته د امنیتي ستونزو له امله لاس رسي محدود وي ، او دغه ډول تحقیقات ممکن نه وي ، په داسې وختونو کې یوناما یو لړ تخنیکونه کاروي چې دامکان تر بریده د پراخه معتبرو شبکو څخه معلومات تر لاسه کړي اوداعتبار اوباور له مخې یې کره کړي.

کله چې یوناما د یوې پیښې په اړه د معلوماتو د کره والي څخه ډاډمنه نه وي د هغې پیښې په اړه راپور نه ورکوي. په ځینو قضیو کې تحقیقات ښایي مخکې له هغه چې نتیجې ته ورسیږي څواونۍ وخت ونیسي. دا پدې معنی ده چې د ملکي تلفاتو په اړه نتیجې ښایي چې بیا نوې شي څکه چې نوي معلومات را رسیږي او په تحلیل کې ورڅخه کار اخستل کیږي . په کوم ځاي کې چې معلومات ښه څرګند نه وی تر څو چې معتبراو قناعت بخښونکي شواهد لاس ته نه وي راغلي نو نتیجه ګیري نه کیږي او له دې څخه پرته قضیه تړل کیږي او احصایوي راپور کې د هغې خبر نه شامیلیږي.

د ځینو پیښو په راپور کې د قربانیانو ملکي هویت (موقف) په بشپړ ډول نه شي ثابتیدلای او یا لانجه من ټکي وي ، په داسې قضیو کې یوناما د بشرپالنې د نړیوال قانون معیارونه په پام کې نیسي او داسې نه ګڼي چې د جنګ لپاره د عمر په لحاظ برابر نارینه جنګي یا ملکي کس دي. بلکه دا ډول ادعاګانې په پیښې پورې د اړوندو حقایقو پر بنیاد ارزول کیږي. که چېرې د یوه یا څو قربانیانو هویت څرګند نه وي ، د وژنې دغه ډول پیښې د ملکي وګړو د مرګ ژوبلي په عمومي شمیر کې نه شاملیږي.

په وسله والو شخړوکې د ملکي وګړو د ساتنې په اړه د راپور ورکولو او تحلیل لپاره یوناما په ۲۰۰۹ کال کې یو بریښنایي ډیټابیس پرانیست. ډیټابیس داسې طرح شوي دي چې د معلوماتو سیستماتیکه ، یوشان او اغیزمنه ټولنه او تحلیل اسانه کوي ؛ چې د جنس ، عمر ، مرتکب ، تاکتیک ، او نورو اړخونو په لحاظ د معلوماتو ویشل او تحلیل هم په کې شامل دي.

یوناما تر ممکنه بریده هڅه کوي چې د ملکي مرګ ژوبلي پیښې کره او مسؤل لوري په مشخصه توګه په ګوته کړي. د عملیاتو په ډګر کې د ستونزو له امله لکه د ځینو نظامي عملیاتو ګډ ماهیت ، او د لومړنیو سرچینو ناتواني چې په ډیرو قضیو کې نه شي کولاي د بیلا بیلو نظامي برخه والو/ دولت ضد وسلوالو په منځ کې توپیر وکړي ، او کله چې هیڅ یوه خوا د یوې پیښې مسوولیت نه وي منلي ، یوناما د یوې خاصې پیښې مسوولیت یا خو دولت پلوه او یا دولت ضد عناصرو ته منسوبوي. یوناما ادعا نکوي چې په دغه راپور کې شمیرې بشپړې دي ؛ د کار په چاپیریال کې د محدویت په نظر کې نیولو سره کیداي شي یوناما د ملکي خلکو د مرګ ژوبلي پوره راپور نه وي ورکړې.

حقوقي چوکاټ

د دې راپور لپاره حقوقي چوکاټ کې نړیوال جزایي قانون ، د بشری حقونو نړیوال قانون ، نړیوال بشردوستانه قانون ، ملي قانون او د افغانستان لپاره د ملګرو ملتونو د امنیت شورا پریکړه لیکونه د منابع په ډول کارول شوي .[٤] په دی ټولو منابعو

[٤] د ملګرو ملتونو د امنیت شورا ۲۰۹۶ (۲۰۱۳) پریکړه لیک د ټولو ښکېلو لورو مسؤلیتونه او مکلیفیتونه په ګوته کوي چې د نړیوال قانون " په شمول د نړیوال بشردوستانه قانون ، د بشری حقونو قانون سره په تطابق کې وی او ټول هغه مناسب اقدامات دی تر سره شي چې د ملکي خلکو خوندی ساتنه ډاډمنه کړای شي ."

کې د افغانستان په وسلواله جګړه کې د ملکي خلکو د خوندي ساتنې اړوند ټول مکلفیتونه شامل دی. دغه مکلفتیونه په دې راتلونکې برخه کې په وضاحت سره بیان شوي.

په نښته کې د ښکېلو خواوو قانوني مسؤلیتونه

یوناما په دې باور ده چې په افغانستان کې وسله واله جګړه یوه غیرې نړیواله وسله واله جګړه ده چې د افغانستان د دولت ، او د هغه د وسله وال فوځ چې د نړیوالو نظامي ځواکونو ملاتړ ورسره دي (په دې راپور کې او په افغانستان کې "دولت پلوه" ځواکونه بلل شوي دي) او د غیر دولتي وسله والو ډلو (په دې راپور او په افغانستان کې "د دولت ضد عناصر بلل شوي " ترمنځ روانه ده.

دولت پلوه ځواکونه

د افغان ملی امنیتی ځواکونه او هغه نور ځواکونه او ډلی چې د یاغیانو په وړاندی په پوځی یا شبه پوځی عملیاتو کی برخه اخلی چې په مستقیم یا غیر مستقیم ډول د افغانستان دولت تر کنترول لاندی کار کوی. په دغه ځواکونو کی افغان ملی اردو ، افغان ملی پولیس ، افغان سرحدی پولیس ، د ملی امنیت ریاست ، افغان محلی پولیس ، او نور دولت پلوه دفاعی ځواکونه شامل دی مګر په دوی محدود نه دی.

د افغانستان د ملی امنیتی په ځواکونو کې دغه ځواکونه شامل دی: افغان ملی اردو ، چې د ملی دفاع وزارت په چوکاټ کې کار کوی او په رسمی ډول د افغانستان وسله وال پوځ تشکیلوی. افغان محلی پولیس چې د دندی په پام کی نیولو سره او دا چې د ملکی خلکو په شان له قانونی محافظت څخه برخوردارہ نه دی ، د وسله وال پوځ یوه برخه جوړوی. افغان ملی پولیس ، افغان یونیفورم لرونکی پولیس او افغان ملی سرحدی پولیس ، چې د قانون پلی کوونکی اداری دی په رسمی ډول د افغانستان په وسله وال پوځ کی شامل نه دی او داخلی وزارت په چوکاټ کی کار کوی.

د قانون پلی کوونکی ادارو غړی په هغه وخت کی خپل ملکی توب له لاسه ورکوی چې د وسله وال پوځ په څنګ کی کار وکړی او یا په مستقیم ډول په جګړو کی برخه واخلی. که چیری د پولیسو هغه غړی چې جنګی ونده نه لری د خپل ځان د دفاع په خاطر له زور څخه کار واخلی په دغه صورت کی د خپل ملکی توب حیثیت او محافظت له لاسه نه ورکوی او.

د دولت پلوه ځواکونو په ډله کې کیداې شي هغه وسله والې ډلې هم شاملې شي چې په وسلواله شخړه کې ښکیلې وي او په شخړه کې د ښکیلو خواو مهمه برخه تشکیل کړي او د جګړي د یو لوري د وسلوال ځواک یوه برخه وګرځي ، د بیلګې په څیر که د یو دولتي مسؤول شخص د غیر رسمي قوماندې لاندي د امنیت او یا یاغیتوب پر ضد عملیات تر سره کوي ، لکه د امنیی قوماندان ، د ملي امنیت چارواکی ، او یا ولسوال.

نړیوال پوځی ځواکونه او نور بهرنی استخباراتی او امنیتی ځواکونه هم په دغه اصطلاح کی شاملیږی.

د دولت ضد عناصر

د دولت ضد عناصر ټول هغه افراد او وسلوالې ډلې له ځان سره رانغاړي چې اوس مهال په وسلواله جګړه یا وسلوال مخالفت کې د افغانستان د دولت یا نړیوالو ځواکونو سره ښکیل دي ، او هغه ښوک هم په دې کتار کې شمیرل کیږي لکه طالبان او نور هغه افراد اونادولتي منظمې وسلوالې ډلې چې په جګړه کې فعاله ونډه اخلي او د مختلفو نومونو لاندې چې عبارت دي له ؛ حقاني شبکه ، حزب اسلامي ، د ازبکستان اسلامي تحریک ، اتحاد جهاد اسلامي ، لشکر طیبه او جیش محمد شامل دي.

د دولت ضد وسلوالو ډله بندي په وسلوالو جنایي ډلو د تطبیق وړ نه ده لیکن که دغه ډله په شخړه کې د ښکېل لوري د یوې مخالفې ډلي په استازیتوب جګړیزو فعالتیونوکې ښکیلې وي.[5]

---

[5] د تعریفونو په اړه دغه برخه هغه حقوقي چوکاټ تعقیبوي کوم چي په لاندي منابعو کي راغلي دي: د جنګیالي تعریف ، ۴-۲ او ۴-۳ فصلونه ، د انګلستان د دفاع وزارت له خوا ترتیب شوي ، د وسله والو نښتو د حقوقو په اړه لارښود ، د اکسفورد د پوهنتون نشر ، اکسفورد ۲۰۰۴ ، او د سره صلیب نړیواله

په وسلواله شخړه کې ښکېلې خواوې ـ افغان امنیتي ځواکونه ، نړیوال پوځي ځواکونه او غیر دولتي وسلوالې ډلې د نړیوال قانون په رڼا کې د ملکي خلکود خوندي ساتنې ښکاره مکلفیت لري.

الف) د بشرپالنې د نړیوال قانون له مخې مکلفیتونه

افغانستان د ژنیو د ۱۹۴۹ کال د څلورګونو تړونونو او د ۱۹۷۷[٦] کال د ژنیو د مل دویم پروتوکول غړی هیواد دی ، دغه تړونونه او دوهم پروتوکول په غیر نړیواله جګړه کې د ملکي وګړو ساتنه کوي. دغه پروتوکول د ملکي وګړو په وړاندې او د هغو اجناسو په ضد بریدونه منع کوي چې د ملکي وګړو د بقاء لپاره ضروري ګڼل کیږي.

د ۱۹۴۹ کال د ژنیو د څلور ګونو تړونونو ګډه دریمه ماده حد اقل معیارونه ټاکي چې دولتي او غیر دولتي وسله والې ډلې یې باید په داخلي وسله واله نښته کې مراعات کړي. دریم عمومي بند د ملکي خلکو وژل[٧] ،تاوتریخوالي ، د محکمې پرته اعدام ، شکنجه ، معیوبول او د تاوتریخوالی داسی نورې کړنې صراحتا منع کړي دی.[٨] دغه کړنې هر وخت ، هر ځای هر څنګه چې وي منع دي.

د ۱۹۴۹ کال د ژنیو د څلورګونو تړونونو او د مل پروتوکولونو څو اصول د نړیوال دودیز قانون[٩] برخه ګرځیدلې ده او تر ټولو زیات اړونده اصول چې افغان نظامي ځواکونه ، نړیوال نظامي ځواکونه او غیر دولتي وسله والې ډلې یې د داخلي وسله والې نښتې د ښکیلو خواوو په څیر باید مراعات کړي ، دا دي:

- تشخیص او تمیز: ملکي وګړي په عمومي ډول او ملکي انفرادي اشخاص باید تر برید لاندې رانه شي. "[ښکیلې خواوې] باید په هر وخت کې د ملکي خلکو او جنګیالیو او د ملکي او نظامي هدفونو ترمنځ توپیر وکړي."[١٠]
- تناسب: "هغه برید منع دي چې کیدای شي په تصادفي ډول د ملکي وګړو د وژنې ، ژوبلې ، د دې دواړو سبب وګرځي او ښایي د هغو مشخصو او مستقیمو نظامي بریاوو په پرتله ډیرې زیاتې وي چې له برید څخه یې تمه کیږي."[١١]
- په برید کې احتیاط: "ملکي وګړي باید په عمومي ډول د نښتې له خطرونو څخه په امن کې وساتل شي."[١٢] په نظامي عملیاتو کې په پرلپسې ډول باید دې ته پاملرنه وشي چې ملکي خلک تلف نه شي او ملکي شیانوته زیان ونه رسیږي. او په پوره ډول ممکن احتیاط وشي چې " د ملکي وګړو د تصادفي تلف کیدلو ، ملکي شیانو ته د زیان رسیدلو او د ملکي وګړو د ژوبل کیدلو څخه مخنیوي وشي."[١٣]

کمیته (آي سي آر سي)، د نړیوالي بشرپالني تعاملی حقونه ، ۳ مه قاعده. د وسله والو نښتو ټول ښکیل غړي ، د طبي او مذهبي کارکوونکو څخه پرته ، جنګیالي ګڼل کیږي.

[٦] دویم الحاقي پروتوکول ۱۹۷۷ د افغانستان له خوا د ۲۰۰۹ کال د نومبر په ۱۰ تصویب شو ، دغه پروتوکول د ۲۰۰۹ کال د دسمبر په ۲۴ نافد شو.

[٧] د جنګی جرم وژلو په اړه چې د روم منشور کې د جرمونو نړیوالې محکمې تعریف کړی یوناما د ملکي خلکو د قصدی وژنې اصطلاح کاروی چې عبارت له هدفي وژنو ، چې هغه عمل بانوی چې جنګي جرم ګڼل کدای شي او دهغه وژنې د عمل څخه توپیر وکړای شي چې د بو کس په لاس تر سره شی چې د وسلواله جګړی د قربني د باندي وي. ورته اصطلاح ګانې لکه هدفي وژنې ، د محکمې پرته وژنې ، اختطاف او وژنې ، قصدی وژنې ځینې وختونه کارول کیږي چې هغه په جنګ کې د ښکېلو خواو له لوری د ملکي خلکو هغه قصدی وژنې بیان کړي چې د افغانستان په داخلي وسلواله شخړي په قرنه کې راپیښیږی .

[٨] د ۱۹۴۹ د اګست ۱۲ د جنیوا کنوانسیون دریم مشترک بند ، د داخلي وسلواله شخړی پرمهال د پلی کیدو وړ دی. هغه مهال چې شخړه نړیواله شخړی اوصاف ونه لري او د غړي هیواد په سیمه کې رامنځ ته شي ، نود جګړی د ښکېلې خواو هر لورې دی کم تر کم لاندی مادو احترام باندی مکلف دی: (۱) هغه کس چې په جګړه کې فعاله برخه نه اخلي په شمول د هغه وسلواله ځواکونو چې خپله وسله کیږدي او یا نور د ناروغي ، ټپونو ، توقیف ، یا نورو لاملونو له کبله نه جنګیږي خو په ټولو حالاتو کې ورسره د تبعض پرته چې د نسل ، رنګ ، مذهب ، عقیدی ، جنس ، زیږیدنې او جایداد او یا بل کوم معیار وي انساني چلند کیږي. په دی اړه دلاندی کړنې هر وخت ، هر ځای هرنګ چې وی د پورتنې ذکر شوی وګړو پر ضد منع دی . (a) د شخص او د هغه د ژوند حق څخه سرغړونه او په ځانګړی ډول د وژلو ټول ډولونه ، د شلشوټ کولو ، بی رحمانه سلوک او شکنجه (b) د شخص په وقار حرمت تجاوزپه ځانګړی ډول تحقر او ټیټ ګڼلو سلوک (c) یرغمل کول (d) د سزاګانو صدور او یا د اعدامونو سزاګانو پلی کول د بو قانوني محکمې د مخکښې پریکړې پرته چې ټول عدلي تضمنونه له ځان سره ولری او په عمومي ډول هغه تضمن جزلانفک او منل شوي وي.

[٩] دغه مرجع ته مراجعه وکړئ: د سره صلیب نړیواله کمیته (آي سي آر سي)، د نړیوالي بشرپالني عرفي حقونه ، لیکوال: جان ماري هینکارتز او لویس دوسوالد بک (CU P/ICRC, Cambridge 2005) د اي سي آر سي خپرني.

[١٠] دویم الحاقي پروتوکول. ۱۳(۲) ماده.

[١١] د سره صلیب نړیواله کمیته (آي سي آر سي)، د نړیوالي بشرپالني عرفي حقونه ،لومړی توک ، جان ماري هینکارتز او لویس دوسوالد بک (CU P/ICRC, Cambridge 2005).

[١٢] دویم الحاقي پروتوکول. ۱۳ (۱) ماده.

[١٣] له ۱۵ څخه تر ۲۱ قاعدی ، د نړیوالي بشری حقونو د قانون په هکله د د سره صلیب نړیوالی کمیتې (آي سي آر سي) خپرنی.

- ټول هیوادونه چې اوس مهال په افغانستان کې له نړیوالو نظامي ځواکونو سره مرسته کوي ، لکه په افغانستان کې نړیوال سوله ساتي ځواکونه (ایساف) د امریکا ځانګړي قواوې ، د ازادۍ د پایښت د عملیاتو غړي ځواکونه یا هغه ځانګړي ځواکونه چې د قوماندې د دغو جوړښتونو له حدودو څخه بهر فعالیت کوي د ژنیو د ۱۹۴۹ کال د څلورګونو تړونونو غړي هیوادونه دي. که څه هم ټول هغه هیوادونه چې افغانستان ته یې نظامي ځواکونه استولي دي د ۱۹۷۷ کال مل لومړي اودوهم پروتوکولونو غړي ندی ، خو د دې سره سره د هغو اصولو په مراعات کولو مکلف دي چې د نړیوال دودیزه قانون برخه ده.

ب) د بشري حقونو د نړیوال قانون له مخې مکلفیتونه

د بشري حقونو نړیوال قانون هم د وسله والې نښتې او هم د سولې په وخت کې د تطبیق وړ ګڼل کیږي. د بشري حقونو نړیوال قانون د بشر پالنې د نړیوال قانون سره متممي او یو د بل پیاوړي کوونکي په توګه د تطبیق وړ دي.

افغانستان د بشري حقونو څو نړیوال تړونونه لاسلیک کړي دي[١٤] چې په هغو کې د مدني او سیاسي حقونو نړیوال تړون (آی سي سي پي آر) شامل دي او د افغانستان دولت په دې مکلف کوي چې په خپل قلمرو یا د دولت د حاکمیت په سیمه کې د ټولو اوسیدونکو د بنسټیزو بشري حقونو ساتنه وکړي

سره له دې چې په افغانستان کې نا دولتي ډلې ، د وسله والو ډلو په ګډون ، نه شي کولای په رسمي ډول د بشري حقونو دنړیوالو تړونونو غړي شي ؛ خو کوم ځای چې نادولتي ډلې ، لکه طالبان عملاً سیمه په ولکه کې لري ، نو طالبان په دې اړه ډیر مکلف ګڼل کیږي ،چې د نړیوال بشري حقونو مکلفیتونه مراعات کړي.[١٥]

د بشری حقونو د نړیوال قانون له مخې چې د جګړې پر وخت د پلی کیدو وړ دي ، دولتونه دنده او مکلفیت لري چې د خپل ځواکونو لخوا[١٦] په ځانګړی ډول د هغه ځواکونو چې قانون پلي کونکي وي د وژونکي یا مهلکي قوې د کارولو په اړه پلټنه وکړي. دولت دغه مکلفیت د بالقوه مسؤلیت یاني ځواب ویلو مسؤلیت سره یو ځای چې په پلی کولو کې پاتې راغلي ، د ژو ند حق څخه سر چینه اخلي.[١٧] د حکومت لخوا پلټنه باید سم لاسي ، هر اړخیزه ، بې پري او خپلواکه وي چې د اغیزمن پلټلو[١٨] غوښتنو ته ځواب وویلی شي او په ازاد ډول عام خلک تنقید وکړای شي .[١٩] حکومت مکلفیت لري چې د تطبیق وړ قوانینو په رڼا کې ټولې پیښی په شمول د هغه پیښو چې د وسلوالې جګړې له امله رامنځ ته شوې وي ، وڅیړي. دا شونې ده چې عسکر د جګړې پر وخت د قانون پلی کیدو فعالیتونه هم تر سره کړي.[٢٠]

---

١٤ افغانستان د بشري حقونو د بین المللي لاندنیو تړونونو او معاهدو یو غړي هیواد دي: د مدني او سیاسي حقونو نړیوال تړون په ۲۴ اپریل ۱۹۸۳ ؛ د اقتصادي اجتماعي او کلتوري حقونو تړون ۲۴ اپریل ۱۹۸۳ ؛ د نژادي تبعیض د ټولو شکلونو د له منځه وړلو بین امللي تړون ، ۵ اګست ۱۹۸۳ ؛ د ښځو په وړاندې د تبعیض د ټولو شکلونو د له منځه وړلو تړون ، ۵ مارچ ۱۹۸۳ ؛ د شکنجې او نورو توهینوونکو او غیر انساني جزا او چلند د منع کولو تړون ، ۲۶ جون ۱۹۸۷ ؛ د ماشوم د حقونو تړون ، ۲۷ اپریل ، ۱۹۹۴ ؛ او دماشومانو د حقونو ، دماشومانو د پلورلو ، د ماشومانو د فحاشۍ او د پورنوګرافۍ د منع د کنوانسیونو اختیاري پروتوکول ، ۱۹ اکتوبر کال ۲۰۰۲ ؛ او په وسله واله جګړه کې د ماشوم ګډون په باب د تړون اختیاري پروتوکول چې د ۲۰۰۳ کال د سپتمبر په ۲۴ تصویب شوي دي. منبع :
http://www.aihrc.org.af/English/Eng_pages/X_pages/conventions_af_z_party.html

١٥ د ملګرو ملتونو عمومي سر منشي ، په سریلانکا کې د حساب ورکونې په اړه د عمومي منشي د کارپوهانو د پلاوي راپور ۲۰۱۱ ، ۳۱ مارچ پاراګراف ۱۸۸. دغه راز وګورئ د لیبیا په عربي جمهوریت کې د بشرپالنې د بین المللي قانون د نقض په اړه د څیړنو د بین المللي کمیسیون د تحقیقاتو راپور A/HRC/17/44 ۱ جون ۲۰۱۱.

١٦ د ملګرو ملتونو د لاندینی اصولو نهم ، لسم او اوه لسم شمیری پاراګرافونو ته مراجعه وکړئ:
See Paragraphs 9, 10 and 17 of the *United Nations Principles on the Effective Prevention and Investigation of Extra-Legal, Arbitrary and Summary Executions*, adopted on 24 May 1989 by the Economic and Social Council Resolution 1989/65,

١٧ د ملګرو ملتونو د بشری حقونو د کمیټی لاندینی عمومی توضیحاتو ته مراجعه کړئ:
UNHRC, General Comment No. 31 (2004), § 15; UNHRC, General Comment No. 6 (1982), § 4; ECtHR, *McCann case*, § 169;

١٨ لاندینی مرجع وګورئ:
IACiHR, *Abella (La Tablada) case*, § 412; ECtHR, *Özkan case*, § 184; ECtHR, *Orhan v. Turkey*, Application No. 25656/94, Judgment of 18 June 2002, § 335; ECtHR, *Isayeva et al. case*, § 210-11; ECtHR, *McCann case*.

١٩ لاندینی مرجع وګورئ:
ECtHR, Hugh Jordan v. the United Kingdom, Application No. 24746/94, Judgment of 4 May 2001, § 109; ECtHR, Özkan case, § 187; ECtHR, Isayeva et al. case § 213; ECtHR, Isayeva case, § 214.

٢٠ لاندینی مرجع وګورئ:
C. Droege, “Distinguishing Law Enforcement from Conduct of Hostilities” P57-63 Expert Meeting “Incapacitating Chemical Agents” Law Enforcement, Human Rights Law and Policy Perspectives Montreux, Switzerland 24 To 26 April

ج) د نړیوال جنایې قانون په وړاندې مکلفیتونه

افغانستان په ۲۰۰۳ کال کې د روم نړیوالې جنایي محکمې اساسنامه تصویب او له هغې سره یو ځای شو. له دې امله افغانستان لومړني مسوولیت لري چې د نړیوالو جرمونو په اړه تحقیق وکړي ؛ لکه جنګي جرمونه ، د بشریت ضد جرمونه او نسل وژنه ، او د خپلو محاکمو په صلاحیت کې هغه تر عدلي تعقیب لاندې ونیسي. که افغانستان ونشی کولای او یا و نه غواړي چې دغه کار وکړي ، نړیواله جنایي محکمه کولای شي په افغانستان کې خپل صلاحیتونه عملي کړي.

هغه دولتونه چې نظامي ځواکونه یې په افغانستان کې د نړیوالو نظامي ځواکونو په لیکه کې شامل دي او د افغانستان د شخړې یو لوری دی ، مسوولیت لري چې هغه نړیوال جرمونه تحقیق او تعقیب کړي چې د دوي اتباع په افغانستان کې ددغو جرمونو په ارتکاب تورن وي.[۲۱]

په ځانګړي توګه دولتونه مکلف دي چې د نړیوالې جنایي محکمې د اساسنامې ۸ (۲) (اي) (آی) مادې څخه سرغړونه تر عدلي تعقیب لاندې ونیسي. دغه ماده وایي "په قصدي ډول په عام ولس یا انفرادي اشخاصو باندې چې په مستقیم ډول په شخړو کې ښکیل نه وي مخامخ برید کول" په داخلي وسله والو شخړو کې جنګي جرم ګڼل کیږي.

د امنیت شورا ۱۳۲۵ پریکړه لیک

څرنګه چې د ملګرو ملتونو د امنیت شورا په ۱۳۲۵ پریکړه لیک کې ویلي ،چې د ټولو هیوادونو لپاره خورا مهمه ده چې د ښځو او نجونو په اړه د نړیوال بشردوستانه او د بشر حقونو اړوند ټول نورمونه پلي کړي او د وسلواله شخړې په مهال د جنس په بنیاد د تاو تریخوالي د مخنیوي په موخه د ښځو او نجونو د خوندي ساتنې لپاره ځانګړي اړین ګامونه واخلي.[۲۲]

د) د ملي قوانینو په وړاندې مکلفیتونه

د دولت ضد عناصر د افغانستان د جنایي قوانینو له مخې د عدلي تعقیب وړ دي.د نړیوالو پوځي ځواکونو غړي د دوي د خپلو دولتونو د ملي قوانینو د نقض له امله پر حساب ورکولو مسؤول دي.

د ملکیانو تعریف /خوندي او جنګیالي

یوناما د ملکي وګړو لپاره یو تعریف کاروي او تطبیقوي چې د نړیوال قانون سره سمون خوري. په افغانستان کې د وسله والې شخړې نورې خواوې او فعالان د ملکي وګړو لپاره خپل خپل تعریفونه جوړوي چې په لاندې برخه کې به توضیح شي.[۲۳]

یوناما د ملکي وګړو لپاره هغه تعریف کاروي چې د بشرپالنې د نړیوال قانون په معیارونو برابر دي. د بشرپالنې د نړیوال قانون له مخې "ملکي" هغه څوک دي چې د نظامي/ نیمه نظامي ځواکونو او یا هم د منظمو وسله والو ډلو غړي نه وي چې په شخړه کې د یو لوري برخه وي . یو ملکي وګړی هغه وخت او دهغې مودې په ترڅ کې خپل موقف له لاسه ورکوي چې په وسلواله شخړه کې په مستقیم ډول برخه واخلي.

د بشرپالنې نړیوال قانون په شخړه کې له ښکیلو خواوو څخه غوښتنه کوي چې د نظامي عملیاتو په ترڅ کې تل د ملکي وګړو او جګړه مارو ترمنځ توپیر وکړي. هغه وګړي چې په شخړه کې برخه نه اخلي یا له دې وروسته په شخړه کې برخه نه اخلي خوندي دي او باید برید ور باندې ونشی. نظامي یا نیمه نظامي غړي هغه وخت د ملکي وګړو حیثیت لري کله چې (ژوبل

2012 Available at http://www.icrc.org/eng/assets/files/publications/icrc-002-4121.pdf; Nils Melzer, "Conceptual Distinction and Overlaps between Law Enforcement and the Conduct of Hostilities," in *The Handbook of the International Law of Military Operations* (Oxford: Oxford University Press, 2010), pp. 43-44.Nils Milzer, *Human Rights Implications Of The Usage Of Drones And Unmanned Robots In Warfare*, Directorate-General For External Policies Of The Union, Policy Department (2013) Available at
http://www.europarl.europa.eu/delegations/en/studiesdownload.html?languageDocument=EN&file=92953

[۲۱] پرته له دې نظر نیولو کې چې دولتونه د نړیوالي جنایې محکمي غړي دي او که ندي ، دوي بیا هم مکلفیت لري چې د بشري حقونو او دبشر پالنې نړیوال قانون څخه د سختو سرغړونو تحقیق وکړي هغه مهال چې د افغانستان په سمه کې عملات تر سره کوي چې د ای سي سي غړی دی او دا رنګه د نړیوال جنابی قانون لاندی مکلفت لري .

[۲۲] دغه مراجعو ته مراجعه وکړئ:
S/RES/1325 (2000) او همدارنګه(2010) S/RES/1820. (2008), S/RES/1888 (2009), S/RES/1889 (2009), and S/RES/1960

[۲۳] د طالبانو له خوا د "ملکیانو" تعریف ته چی وروسته په دغه راپور کی راځی ، ځیر شئ.

شوي ، ناروغه ، ویجاړه شوي کښتۍ عمله ، توقیف شوي یا تسلیم شوي وي) یا هغه وګړي چې د وسله والو ځواکونو د روغتیایي یا مذهبي پرسونل برخه وي ، د بشرپالنې د نړیوال قانون لاندې له بریدونو څخه خوندي دي.

د افغانستان په وسلواله شخړه کې دغه راپور د خلکو د بیلا بیلو کټګوریو په وړاندې بریدونه مستندوي چې په جګړو کې په مستقیم ډول برخه نه اخلي لکه د عامه خدمتونو کارکونکي ، ښوونکي ، د روغتیایي کلنیکونو کارکونکي او په عامه خدمتونو کې شامل وګړي ، سیاسي مشران او دفتری کارکوونکي ، د نا دولتي موسسو کارمندان او د ملکي پولیسو پرسونل چې د جنګیالو په څیر وظیفي نه تر سره کوي او د دولت ضد عناصرو پر خلاف عملیاتو کې برخه نه اخلي.

د راپور لنډيز

سهار مهال نږدې لس بجې وې چې زه په کور کې وم. ناڅاپي د توپک ډزې شوې او بيا لويه چاودنه وشوه. زموږ ټول کور ولړزيد اود خاوروپه دوړو کې پټ شو. ښځو او ماشومانو چيغې وهلې ..... د دې لړ وروسته بله چاودنه وشوه چې ځان وژونکي بريدګر په ځان پسی تړلي چاوديدونکي مواد وچول. د باندې ما ته زما تره او تره زامنو د مرستې لپاره چيغی وهلې خو زه ورسيدلی نشوم. وروسته مې د کور په انګړ کې د يو مړ ماشوم جسد وموند. کله چې په پوړيو پورته وختلم نو د کور په چت مې د ماشومانو د بدن غړي وموندل . د ګاونډې په کور کې مې پنځه ماشومان وژل شوي وو.

-- د ننګرهار ولايت په جلال اباد ښار کې د اګست په دريمه نېټه د هند په قونسلګرۍ د ډله يز بريد په اړه د يو کس د سترګو ليدلی حال ، په دې بريد کې لس ملکي خلک وژل شوي او ۲۳ نور ټپيان شوي وو ، چې ډيری يې هغه ماشومان وو چې په محلي مسجد کې د مدرسې نه راستانه شوی وو.[۲۴]

د افغانستان وسلوالې جګړې په ۲۰۱۳ کال کې ملکي خلکوته نه جبرانيدونکي تلافات اړولي دي. د افغانستان لپاره د ملګرو ملتونو مرستندويه پلاوی (يوناما) په ۲۰۱۳ کال کې ۸،۶۱۶ ملکي تلفات (۲،۹۵۹ وژل شوي او۵،۶۵۶ ټپيان) ثبت کړي ٬ چې په وژل شويو کې اوه سلنه او ټپيانو کې ۱۷ سلنه ډيروالی راغلی او په ټوليز توګه دا د ۲۰۱۲ کال د تلفاتو پرتله ۱۴ سلنه ډيروالی ښيي.[۲۵]

د ۲۰۱۳ کال په مهال د ملکي خلکومرګ ژوبله کې ډير والی د ۲۰۱۲ کال ملکي تلفاتو د کموالي په خلاف په شاتګ دی ، خو د ۲۰۱۱ کال د تلفاتو کې ډيروالي سره ورتوالې لري.[۲۶] د ۲۰۰۹ کال د جنورۍ د لومړۍ نېټې راپديخوا په افغانستان کې وسلواله جګړې د ۱۴،۰۶۴ ملکي افغانانو ژوند اخستی دی.

يوناما د ملکي وګړو د مرګ ژوبلې ۷۴ سلنه حکومت ضد وسلوالو ته[۲۷] ، ۱۱ سلنه يې دولت پلوه ځواکونو ته او لس سلنه تلفات بيا د دولت ضد وسله والو او دولت پلوه ځواکونو تر منځ نښتو ته منسوب کړي دي. پاتې پنځه سلنه ملکي تلفات هيڅ يو لوري ته ندی منسوب شوي او ډيری دغه تلفات د جګړې د چاوديدونکو پاتې شونو توکو په پايله کې رامنځ ته شوي دي.[۲۸]

د يوناما د ۲۰۱۳ کال په شپږ مياشتني راپور کې ياد شوي تمايلاتو اوبدلونو په منعکس کولو سره چې له دې جملې د دولت ضد وسله والو لخوا ځای پر ځای شوي چاوديدونکي توکي ، د ملکي خلکو د کڼې کونی په سيمه کې ډله ييز بريدونه ، د دولت ضد وسله والو او دولت پلوه ځواکونو ترمنځ ډير ځمکنۍ نښتې چې ملکي خلک د دواړو خواو ترمنځ ډزو کې نښتي وو ، په ۲۰۱۳ کال کې د ډير ملکي تلفاتو عمده لاملونه وو.

د دولت ضد عناصرو او دولت پلوه ځواکونو تر منځ د ځمکنی نښتو د زياتوالي له امله ملکی خلک بند پاتې شوی. د دغه ځمکنی نښتو له امله د ۲۰۱۳ په کال کې ملکی خلکو ته ۲۷ سلنه مرګ ژوبله اووښتې ده.

---

[۲۴] په جلال اباد ښار کې د ۲۰۱۳ کال د اګست په څلورمه د ډله ييز بريد د شپږ قربانيانو خپلوان او د پېښې عيني شاهد سره د يوناما مرکه.

[۲۵] يوناماما په ۲۰۱۲ کال کې ټول ۷،۵۸۹ ملکي تلفات (۲،۷۶۸ يې وژل شوي او ۴،۸۲۱ ټپيان شوي) ثبت کړي. په وسله واله جګړه کی د ملکی وګړو د ساتنی په هکله د يوناما د ۲۰۱۲ کلنی راپور وګورئ:

http://unama.unmissions.org/LinkClick.aspx?fileticket=K0B5RL2XYcU%3D

[۲۶] يوناما په ۲۰۱۱ کې ۷،۸۳۹ ملکي تلفات (۳،۱۳۳ وژل شوي او ۴،۷۰۶ ټپيان) ثبت کړي. په وسله واله جګړه کی د ملکی وګړو د ساتنی په هکله د يوناما د ۲۰۱۱ کلنی راپور وګورئ:

http://unama.unmissions.org/Portals/UNAMA/Documents/UNAMA%20POC%202011%20Report

همدا راز په وسله واله جګړه کی د ملکی وګړو د ساتنی په هکله د يوناما د ۲۰۱۲ کال په شپږ مياشتنی راپور کی ۹۶ نمبر فوټ نوټ هم وګورئ:

http://unama.unmissions.org/LinkClick.aspx?fileticket=-_vDVBQY1OA%3d&tabid=12254&language=en-US.

[۲۷] د دولت ضد په عناصرو کې ټول هغه اشخاص او ډلې شاملی دی چې اوس مهال د افغانستان د دولت او نړيوالو نظامي ځواکونو پر ضد په وسله واله جګړه کې ښکيل دي. هغه وګړي چې د طالبانو په نامه پيژندل شوي او هغه اشخاص او ډلې چې بيلا بيل هدفونه لري او تر مختلفو نومونو لاندې لکه د حقاني شبکه ، حزب اسلامي او د ازبکستان اسلامي حرکت ، او نورې مليشې او وسله والې ډلې چې سياسي ، ايدولوژيکي او اقتصادي اهداف تعقيبوي يا نوري جرايم پيشه ډلې چې په جګړه کې د يوې ښکېلې خوا په استازيوب ګډون کوي په دغوعناصرو کې راځي.

[۲۸] . د جګړې نا چاوده پاتې شونې عبارت دي له ناچاوده توکو او يا هم پريخودل شوی چاوديدونکو توکو څخه.

ښځو او ماشومانو په ۲۰۱۳ کال کې مخ په ډېرېدونکي ډول زيان ګاللي چې د جګړې له امله ۲۳۵ ښځې وژل شوې او ۵۱۱ نورې (۷۴۶ د ښځو تلفات) ټپياني شوې او د ۲۰۱۲ کال په نسبت ۳۶ سلنه ډېروالی ښيي. پنځه سوه يو شپېته (۵۶۱) ماشومان وژل شوي ۱،۱۹۵ نور ټپيان شوي (۱،۷۵۶ ټول ماشومانو تلفات) چې د ۲۰۱۲ کال پر تله پکې ۳۴ سلنه زياتوالي راغلی دی.

په ۲۰۱۳ کال يو نوی رجحان دا وو چې ډېرې ښځې او ماشومان ځمکنۍ نښتو کې وژل شوي او د ښځو او ماشومانوتلفات د ټولو تلفا تو ۳۹ سلنه تشکيلوي او ځمکنۍ نښتې د دې تلفاتو يو مخکښ لامل ګڼل کيږي. که څه هم په ۲۰۱۳ کال کې ځمکنۍ نښتو ډېرې ښځې او ماشومان ټپيان کړل ، خو ترټولو ډېرې ښځې او ماشومان د ځای پرځای شوي چاودېدونکو توکو ووژل.[۲۹]

يوناما د ۲۰۱۴ کال په پېل کې د جګړې د ښکېلو خواو فوري پاملرنې غوښتنه تکراروي او په ځانګړې ډول دولت ضد وسلوالو څخه غواړي چې پرملکي افغانانود جګړې ناوړه اغېزې ودروي. د دولت ضد عناصرو لخوا مخ پر ډېرېدونکي ډول د توپېر پرته او غير قانوني تعبيه شوي چاودېدونکو توکو استعمال په زرګونو هغه افغانان وژلي او يا هم ټپي کړي چې د ورځني ژوند لپاره وتلي وو. د ملکي خلکو هدفي وژنو او د مخالف وسله والو او دولت پلوه ځواکونو ترمنځ ځمکنۍ نښتو ډېرى ملکي خلک په خپلو کورنو او ټولنو کې د مرګ او ژوبلې د ګواښ سره مخ کړي.

يوناما يو ځل بيا په ښخره کې ښکېلو خواو باندی غږ کوي چې د نړيوال بشردوستانه قانون سره سم خپل مکلفيتونه پرځای کړي او ټول هغه تدابير ونيسي چې ملکي خلک د جګړې د زيانونو څخه وژغوري.

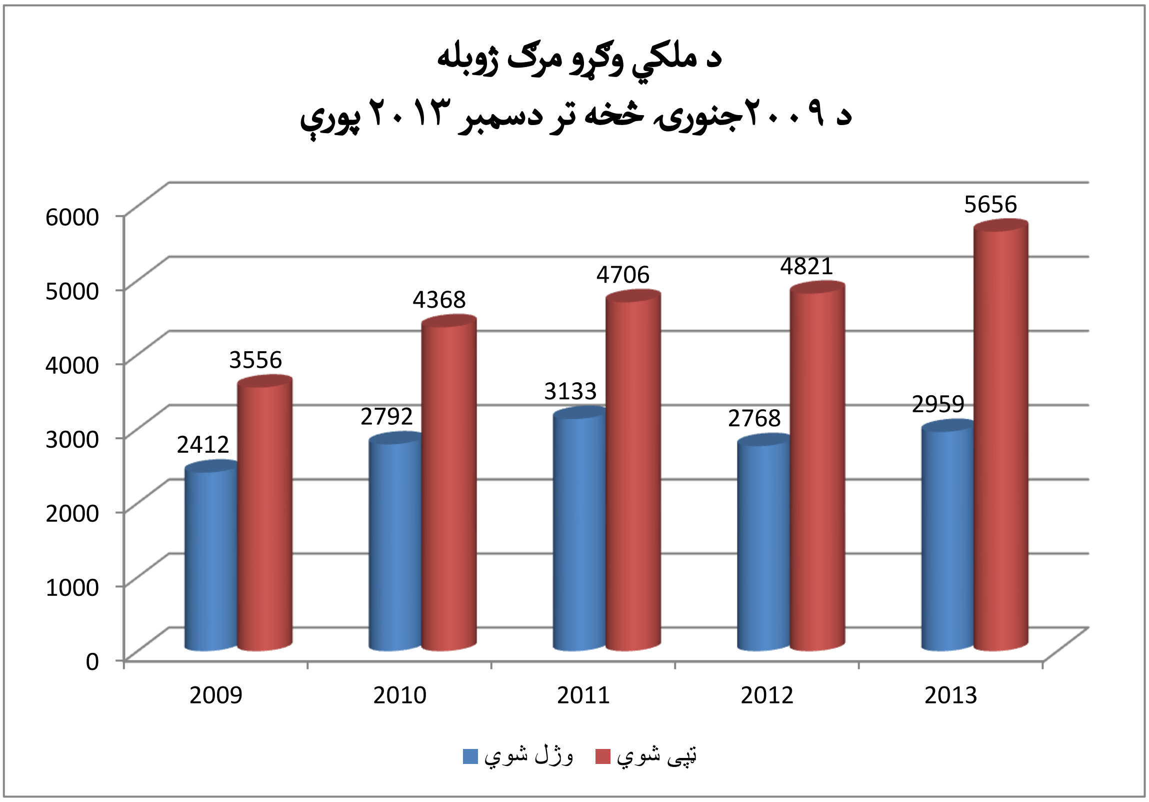

[۲۹] د شميرې او اړونده تحليل لوستو له پاره د «ځای پر ځاي شوي چاودېدونکي توکي او مځکنۍ نښتو» برخې په دې راپور کې وګورئ.

د د ولت ضد عناصر او د ملکي وګړو خوند يتوب

په ۲۰۱۳ کال کې د ټول ملکي تلفاتو ۷۴ سلنې لامل د دولت ضد عناصرو عمليات وو چې په ارادي ډول يې په ټول هيواد کې ملکيان هدف ګرځولي او انساني ژوند ته د پاملرني پرته يې بريدونه کړي. يوناما د ۶،۳۷۴ ملکي تلفات (۲،۳۱۱ ملکيان وژل شوي او ۴،۰۶۳ ټپی شوي) د دولت ضد عناصرو ته منسوب کړي ، چې دا د ۲۰۱۲ کال پرتله ۴ سلنه ډير والی ښيي.[۳۰]

د دولت ضد وسله والود توپير پرته او غير قانوني تعبيه شوي چاوديدونکو توکو استعمال په ۲۰۱۳ کال کې د ملکي خلکو د مرګ ژوبلې مخکښ لامل و ،چې د ټول ملکي تلفاتو ۳۴ سلنه همدې ته منسوب شوي ده. يوناما د ځای پرځای شوي چاوديدونکو توکو[۳۱] له امله د ۹۶۲ ملکي وګړو مړينه او ۱،۹۲۸ کسانو ټپی کيدنه مستند کړې چې د ۲۰۱۲ کال په نسبت ۱۴ سلنه لوړوالی ښيي.[۳۲] د ۲۰۰۹ کال راهيسې افغانستان کې تعبيه شوی چاوديدونکي توکو په ۳،۷۱۶ بيلا بيلو پېښوکې ۱۲،۵۰۴ ملکی وګړي (۴،۵۱۵ وژل شوي ۷،۹۸۹ ټپيان) وژلي يا ټپي کړی.

يوناما د ليری څخه کنترول کيدونکو چاويديدونکو توکو په پايله کې د ملکي تلفاتو ډيروالي په اړه اند يښنه په ډاګه کوي او د دې ۳۵۶ جلا پېښې يې ثبت کړي دي.[۳۳] دې وسيلو ۲۵۷ملکي وګړي وژلي او ۸۹۲ نور يې ټپيان کړي (۱،۱۴۹ ملکي تلفات) چې د ۲۰۱۲ کال په نسبت ۸۴ سلنه ډيروالې په ګوته کوي.[۳۴]

د فشاري يا قرباني سره د تماس له امله فعاليدونکي چاوديدونکو توکو له امله ملکي تلفات د ۲۰۱۲ کال پر تله ۳۹ سلنه کم شوي ،چې د ۲۴۵ ملکي کسانو مړينې او ۳۱۲ ژوبل کيدو (ټول ۵۵۷ ملکي تلفات) لامل ګرځيدلی.[۳۵] ملکي تلفاتو کې کموالي ښه راغلاست دی ، خو په ۲۰۱۳ کال کې دفشاري چاوديدونکو توکو د بريدونو له امله انساني قيمت پرځای لوړ پاتې دی. د فشار سره چاوديدونکې توکي په عامه ځايونو کې کارول شوي چيرته چې ملکي وګړو شتون درلود لکه سړک ، مارکيټ ، دولتي دفترونه ، بازارونه ، ښوونځيو منځ يا نږدې او د بسونو تم ځايونو کې چول شوی دي. يوناما يو ځل بيا خپله غوښتنه تکراروي چې فشاري يا د قرباني د تماس سره فعاليدونکې وسيلې بې توپيره او غير قانوني دي او دولت ضد وسلوالو باندې غږ کوي چې د دې کارول ودروي.

ځانمرګو او ډله ييزو بريدونو د ۲۰۱۳ کال کې په ۷۳ پيښو کې ۱،۲۳۶ ملکي وګړو ته تلفات (۲۵۵مړه او ۹۸۱ ژوبل شوي) اړولي دي. سره له دې چې د پېښو تعداد ۲۰۱۲ کال ته ورته دی ، خو د دې بريدونو له امله د تير پر تله په ملکي تلفاتو کې ۱۸ سلنه ټيټوالی راغلی دی . په هر حال ځانمرګي او ډله ييز بريدونه په ۲۰۱۳ کال کې د ټولو ملکي تلفاتو ۱۵ سلنه جوړوي.[۳۶]

يوناما د ۶۰۵ هدفي وژنو پېښو په پايله کې د ۷۴۳ ملکي کسانو مړينه او ۳۳۳ ژوبله (۱،۰۷۶ ملکي تلفات) ثبت کړی.[۳۷] د ۲۰۱۲ کال په څير د دولت ضد وسلوالو هغه ملکي خلک هدف ګرځولي او وژلی دی چې دوي ورباندې د افغانستان حکومت سره د ملاتړ ګمان کړی ، په دوي کې دولتي چارواکي ، قومي او مذهبي مشران ، د عدليي چارواکي ، قبايلي مشران ، د ټاکنو کار کونکي ، رخصت پوليس او د سولې پروسې اشخاص شامل دي.

---

[۳۰] يوناما په ۲۰۱۱ کال کې د ۵۶۳۶ ملکي تلفات (۲،۲۰۸ ملکيانو مړينه او ۳۴۲۸ ټپي شوي کسان) ثبت کړي. په وسله واله جګړه کی د ملکی وګړو د ساتنی په هکله د يوناما د ۲۰۱۱ کلنی راپور وګورئ:
http://unama.unmissions.org/Portals/UNAMA/Documents/UNAMA%20POC%202011%20Report_Final_Feb%202012.pdf

[۳۱] په دی شميرو کې د ځان مرګو او ډله ييزو بريدونو (په دی کې هم چاوديدونکي توکي تاکتيک کارول کيږي) په نتيجه کې ملکي تلفات شامل ندي.

[۳۲] يوناما په ۲۰۱۲ کال کې ۸۶۸ ملکي کسانو مړينه او ۱،۶۶۳ ټپيان (۲،۵۳۱ ملکي تلفات) ثبت کړي دي.

[۳۳] د ليری څخه کنتروليدونکي او فشاري چاوديدونکوتوکو اړوند تلفات د تعبيه شوي چاوديدونکو توکو په شميرو کې ګډ شمارل شوي.

[۳۴] يوناما يواځې هغه پيښی ثبتوي چې ملکي تلفات ولري.

[۳۵] يوناما په ۲۰۱۲ کال کې ۳۹۳د ملکي کسانو مړينه او ۵۲۰ کسانو ژوبله (۹۱۳ملکي تلفات) د فشاري چاوديدونکو توکو په نتيجه کې ثبت کړې.

[۳۶] يوناما د ۳۲۸ ملکي کسانو مړينه او ۱،۱۸۲ کسانو ژوبله (۱۵۱۰ ملکي تلفات) په ۷۲ ځانمرګو او ډله ييزو بريدونو پيښو کې په ۲۰۱۲ کال کې مستند کړي ده.

[۳۷] د هدفي وژنو لپاره ددی راپور حقوقي برخه وګورئ . هدفي وژنې کيدای شي د ډيرو ملکي خلکو په يوځل د مرګ ژوبلی سبب شی بيا په ځانګړی ډول هغه وخت چې تعبيه شوی چاوديدونکو توکو په څير بی توپيره تاکتيک وکارول شي. يوناما هغه ټول تلفات ثبتوي چې نيغ په نيغه د هدفي وژنو پيښو په پايله کې رامنځ ته کيږي چې په دې کې د متوازي عدلي جوړښتونه هم شامليږي چې هغه مهال يو کس د وژنو په وخت د وژونکي په فزيکي ولکه کې وي.

د دولت ضد وسلوالو لخوا ديني عالمانو ته ګواښ او پر هغوي بريدونه له دې امله چې دوي د دولت ملاتړ کوي ، په ۲۰۱۳ کال کې په مسجدونو او عالمانو دا ډول بريدونه درې چنده ډير شوي دي.[38]

يوناما په ۲۰۱۳ کال کې د دولت ضد وسلوالو لخوا د ټاکنو په کار کونکو او ځاينو ۲۵ بريدونه ثبت کړي چې په پايله کې څلور تنه مړه او ۱۲ نور ټپيان شوي (۱۶ ملکي تلفات).[39]

طالبانو په ۲۰۱۳ کال کې د ۱۵۳ هغه بريدونو مسؤليت په غاړه اخستی چې ملکي وګړي يې اغيزمن کړي ،[40] اود ۲۰۱۲ کال پرتله د مسؤليت ادعاګانو کې يې ۲۹۲ سلنه ډيروالی راغلی دی.[41] د يوناما موندنې ښيی چې په دې بريدونو کې ۹۴۴ ملکي تلفات (۳۰۲ مړه او ۶۴۲ ژوبل شوي) رامنځ ته شوي ، چې دا د ۲۰۱۲ کال په نسبت د ادعا شويو تلفاتو کې ۱۳۶ سلنه ډيروالی په ګوته کوي.[42] په ۲۰۱۳ کال کې داسی ډيری بريدونو کې د توپير پرته تاکتيکونه کارول شوي لکه په عامه ځايونه کې د تعبيه شوې وسيلو چول يا نيغ په نيغه ملکي خلک او يا هم ملکي شيان يې هدف ګرځولي ،او په ځانګړی ډول د دولت ملکي مامورين او دولتي ځايونو باندی بريد شوی دی.

يوناما په دی تاکيد کوي چې په ملکي خلکو باندې د توپير پرته بريدونه او هغوی په قصدي ډول هدف ګرځول د نړيوال بشردوستانه قانون له مخې په جدی ډول ممنوع دي ، او د افغانستان په شخړه کې ښکېلی خواوې د طالبانو په شمول يې په اطاعت مکلف دي . په ملکي خلکو برید ، د علماو ، د ټاکنو کارکونکو ، قبايلي مشرانو او نورو هغه خلکو وژل چې په جګړه کې مستقيم برخه نه اخلي ممکن جنګي جنايت وګڼل شي.[43]

يوناما د ۲۰۱۳ کال په اوږدو کې د طالبانو لخوا مخ په زياتيدونکي ملکي تلفاتو او جګړی کې د ښکېلو خواو (طالبانو او دولت پلوه ځواکونو) د سلوک په اړه عام پيغامونو خپريدل مشاهده کړي. طالبانو د ملکي تلفاتو د پېښو تفصيلي هغه مياشتني لستونه خپاره کړل چې تلفات يې پکې دولت پلوه ځواکونوته منسوب کړي دي.[44] د ۲۷۷ ثبت شويو پېښو څخه يوناما ۹۱ پېښې د دې تر مخه ثبت کړې وې ، ۸۳ پېښې وپلټل شوې او د ۱۰۳ هغه پېښو تصديق يې ونه کړای شو ، چې په هغو کې دې د وسلوالې شخړی په ترڅ کې ملکي تلفات رامنځ ته شوي وو.

د جون په ۱۷مه نېټه طالبانو د ملکي تلفاتو دمخنيوي په موخه د نظامي کميسون تر نظارت لاندې د يو ځانګړې کمېټې د تشکيل اعلان وکړ.[45] په اعلاميه کې ويل شوي چې د دی کمېټې دنده دا ده چې مالومات را ټول کړي ، پېښې وپلټي او د طالبانو د غړو د غفلت[46] پېښی شرعي محکمې ته وړاندې کړي.[47] د دی کميسون د عملي اجرااتو په اړه کوم علني مالومات ندي ورکړل شوي.[48]

---

[38] په ۲۰۱۲ کال کې يوناما اته پېښی ثبت کړې دي چې له امله يې اته ملکيان مړه او ۱۳ نور ټپي شول (ټول ۲۱ ملکي تلفات).

[39] د ۲۰۱۳ کال د جون دلومړۍ نېټې څخه تر ۲۰۱۴ کال دويمې جنورۍ په منځ کې د ټاکنو خپلواک کميسون د ټاکنو پروسې پر ضد ۸۲ پېښې ثبت کړې دي. په دی شميرو کې د ۲۳ د بريدونو پېښې ، ۲۲ پېښي د ټاکنو دکميسون د پرسونل ته د ګواښ او ډارونې پېښې او ۱۲ پېښی د تعبيه شوي چاوديدونکو توکو ، د ليرې کنټروليدونکي چاوديدونکي توکي ، د موټر په واسطه ځانمرګي بريدونه شامل دي چې په پايله کې ملي پوليس ، د ټاکنو کميسون عملې ، ګرځنده کاروانونو ته يې مرګ ژوبله اړولې او يا د ټاکنو کميسون دفتر ته تصادفي زيان اوښتی دی. په دی اړه د ټاکنو د کميسون امنيتي راپوروګورئ ، د سيمه ييزو عملياتو اداره ، امنيتي همغږۍ دفتر ، ۲۰۱۴ کال د جنورۍ دويمه نېټه د يوناما فايل.

[40] هغه پيښي چې ملکي وګړي اغيزمنوي عبارت له ملکي وګړو مرګ ژوبله ، ګواښ ډارونې ، ځورونې ، د معيشت د لاسه ورکړه ، او بشری حقونو بی برخي کيدل ، د بيلګي په ډول د تعبيه شوی چاوديدونکو توکو له امله د ښوونځيو او کلينکونو تړل.

[41] په ۲۰۱۲ کال کې يوناما ۴۶ داسی پيښی ثبت کړې دي چې طالبانو يې مسؤليت په غاړه اخستی . د يوناما د ۲۰۱۲ کال د ملکي وګړو د خوندي ساتنې کلنی راپور ۲۷ مخ وګورئ.

[42] د ملکي وګړو په اړه د طالبانو تعريف د نړيوال بشر پالنی د قانون سره په تضاد کی دی ځکه چی د دوی د تعريف له مخی دوی کولای شی چی پر يو شمير افرادو او تاسيساتو باندی بريد وکړی ، مګر دغه هدفونه د نړيوال بشر پالنی قانون له مخی ملکی او له هر راز بريد څخه خوندی تعريف شوی.

[43] نړيولا بشر دوستانه قانون د ژوند ، د روغتيا ، فزيکي او رواني صحت په ضد تاوتريخوالی منع کړی په ځانګړی ډول ، وژل ، شکنجه ، د بدن د غړو پريکول ، يا نور جسمي تعذيب يې هر وخت په هر ځای کې منع کړی . ۴۲ (الف) ماده د کليدی تضمينونه ، الحاقي پروټوکول II (۱۹۷۷) د جنيوا ۱۹۴۹ کنوا نسيون او همدا رنګه د جنيوا د کنوانسيون دريم عمومي بند وګورئ.

[44] د طالبانو مياشتنۍ اعلاميه په دې اړيکه ، http://www.shahamat-english.com/index.php/interviwe په2014 14 January د لاس رسی وړ.

[45] د طالبانو له خوا لست شوی او د يوناما له خوا مستند شوی پيښو د پيښو تفصيل لپاره ددې راپور اولنی ضميمه وګورئ.

[46] د طالبانو اعلاميه ، د ملکي تلفاتو د مخنيوي د کمېټې مشر ښاغلي سرحدي سره مرکه ، د ۲۰۱۳ کال د جون ۱۷ مه ، په لاندې اړيکه کې وګورئ:

http://www.shahamat-english.com/index.php/interviwe/32843-interview-with-mr-sarhadi,-the-director-of-the-special-committee-for-the-prevention-of-civilian-losses, accessed 14 January 2014., accessed 14 January 2014

یوناما په دی ټینګار کوي چې د معتبر میکانیزم لپاره اړینه ده چې ملکي وګړي د نړیوال بشردوستانه قانون په رڼا کې تعریف کړي او د نړیوال او ملی قوانینو د اصولو او نورمونو سره سم چلند ته وده ورکړي.

په جګړه کې د ښکېلو لورو تر منځ ځمکنی نښتو له امله د ملکي وګړو تلفات

یوناما د دولت ضد عناصرو او دولت پلوه ځواکونو[٤٩] تر منځ د ځمکنیو نښتو ۹۶۲ پېښو په پایله کې ۵۳۴ ملکي کسانو مړینه او ۱،۷۹۳کسانو ژوبله (۲،۳۲۷ ملکي تلفات) ثبت کړې ، چې د ۲۰۱۲ کال په نسبت پکې ۴۳ سلنه لوړوالی راغلی.[٥٠]

ځمکنۍ نښتې په ټول هیواد کې د ملکي تلفاتو دویم ستر لامل و ، چې د ټول ملکي وګړو مرګ ژوبلی ۲۷ سلنه تشکیلوي او تر ټولو ډیر یې ښځې او ماشومان وژلي چې په ۲۰۱۳ کال کې د ښځو ماشومانو د وژنو ۳۹ سلنه له همدی څخه رامنځ ته شوې ده.[٥١]

د ځمکنۍ نښتو ټولې هغه پېښې چې له ځان سره ملکي تلفات لري ، د ۲۶۶ کسانو مړینه ، او ۷۶۴ ژوبله (۱،۰۳۰ ملکي کسانو تلفات) اړولي چې د ځمکنۍ نښتو د تلفاتو ۴۴ سلنه کیږي د دولت ضد وسلوالو ته منسوب شوې دي.[٥٢]

یوناما د ۹۹ ملکی کسانو مړینه او د ۲۷۶ کسانو ژوبله (۳۷۵ ملکي تلفات) د دولت پلوه ځواکونو عملیاتو ته منسوب کړي ، چې دغه د ځمکنۍ نښتو د ټولوتلفاتو ۱۶ سلنه تشکیلوي. دځمکنۍ نښتو ۳۸ سلنه ملکي تلفاتو (۱۵۹ مړه ، ۷۱۸ ټپیان او ټول ۸۷۷ ملکي تلفات) ګرم لوری ندی په ګوته شوی او د ۲۰۱۲ کال په پرتله دې کې۷۶ سلنه ډیر والی راغلی.[٥٣]

د دولت ضد عناصرو او دولت پلوه ځواکونو تر منځ د ځمکنۍ نښتو له امله د ملکی خلکو ۳۸ سلنه تلفات (۸۷۷ ملکی تلفات [۱۵۹ ملکی وژنی او ۷۱۸ ټپیان]) چې دواړو ښکیلو خواوو ته منسوبیدای نه شی ، د دغه تلفاتو شمیر د ۲۰۱۲ کال په پرتله ۷۶ سلنه زیاتوالی ښیی.[٥٤] د جګړی په شیوه کی بدلون په د ۲۰۱۳ کال کې د افغانستان د جګړی ماهیت ته تغیر ورکړی ، د دغه بدلون له امله جګړه په ملکي او ګڼه ګونی سیمو کی وړل شوي او ملکي خلک د جنګ په منځ کې بند پاتې دي.

پاتې دوه سلنه د ملکي وګړو تلفات د پولې د بلې غاړې ګولۍ ورولو ته منسوبوي چې په کنړ او ننګرهار ولایتونو باندې ورول شوې وې[٥٥] اوله امله یې ۳۷ ملکي وګړو ته تلفات (نهه ملکي وګړی وژل شوي او ۲۸ټپیان) رسولي وو او *ځمکنۍ نښتو* درې نورې پیښې چې له امله یې یو ملکي وګړی مړ او اوه ټپیان شوي(اته ملکي تلفات) ، لوری یې مالوم نه دی.

---

[٤٧] مخکینی ماخذ
[٤٨] مخکینی ماخذ
[٤٩] په دی شمیرو کې د پولې بلې غاړې څخه په افغانستان ګولي ورولو له امله ملکي تلفات شامل دي چې هغه د ځمکنۍ نښتو یوه کمه برخه جوړوي.
[٥٠] یوناما په ۲۰۱۲ کال کې د ۴۴۴ کسانو مړینه او ۱۱۸۷ کسانو ژوبله (۱۶۳۱ ملکي تلفات) د ۷۵۶ ځکمنۍ نښتو په پېښو کې ثبت کړي.
[٥١] که څه هم په ۲۰۱۳ کال کې د مځکنۍ نیبښو له امله ډیري ښځې او ماشومان ژوبل شوي دي ، خو ځای ځاي پر شویو توکو ډیری ښځې او ماشومان وژلي دي.
[٥٢] یوناما د ځمکنۍ نښتو پېښې چې د ځان سره ملکي تلفات ولري د څو منابعو سره تصدیقوي ، چې هغوی کې عیني شاهد ، قرباني ، د ټولنې سرچینې ، د ولسوالۍ چارواکي او نور اړوند اداري شاملې دي ، چې دملکي تلفاتو مسؤل طرف په ګوته کړي د بېلګي په ډول ، د هوان مرمۍ د کوم لوری لخوا فیر شوي.
[٥٣] یوناما په ۲۰۱۲ کال کې د ۱۵۸ کسانو مړینه او ۳۷۸ کسانو ژوبله (۸۸۰ کسانو تلفات) یو لوري ته ندی منسوب کړي .
[٥٤]
[٥٥] د پولی بلې خوا نه د ګولیو د ویشتل کیدو په هکله ددې راپور برخه وګورئ.

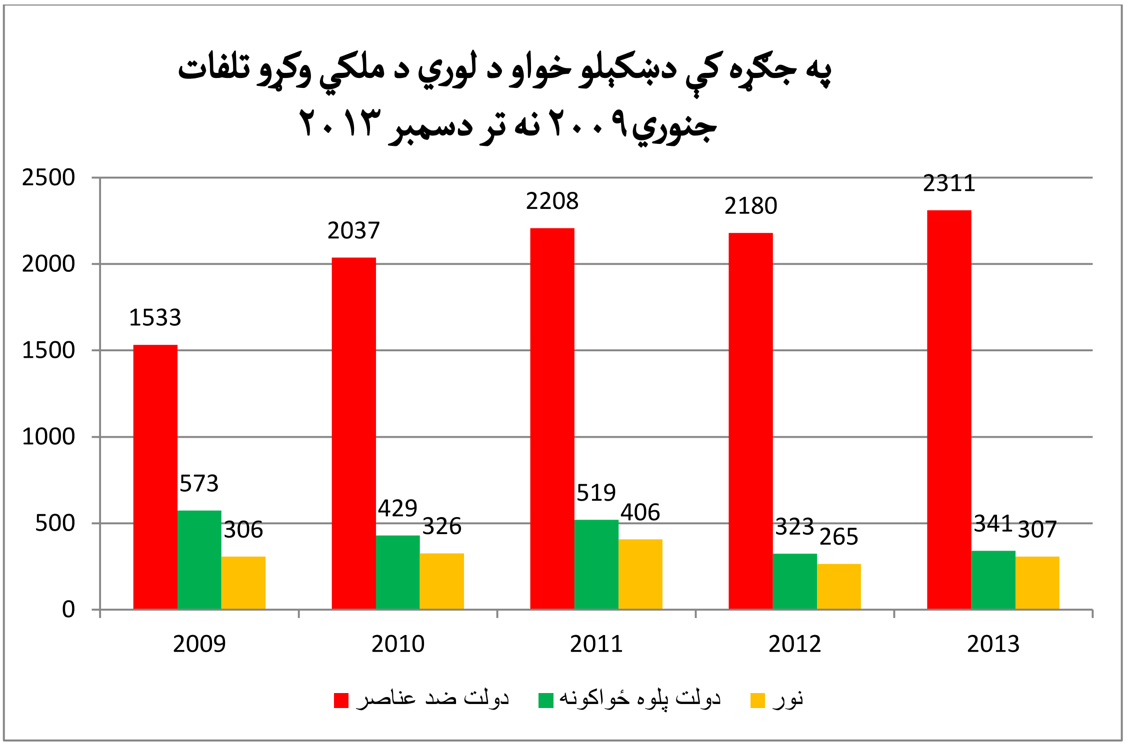

دولت پلوه ځواکونه او د ملکي وګړو ساتنه

دولت پلوه ځواکونو[٥٦] د ټول تلفاتو څخه ۱۱ سلنه ملکي وګړو ته تلفات اړولي (۹۵۶ ملکي تلفات - ۳۴۱ مړه او ۶۱۵ ژوبل) چې د ۲۰۱۲ کال پرتله ۵۹ سلنه ډیر والی ښیي. یوناما د هغه ملکي وګړومړینه او ژوبلې چې د دولت پلوه ځواکونو له خوا ملکي وګړو ته رسیدلې ، ۵۷ سلنه افغان ملي امنیتي ځواکونو ، ۲۷ سلنه نړیوال نظامي ځواکونو او۱۶ سلنه ګډو عملیاتوته منسوب کړي ده.

یوناما ملکي تلفاتو کې دا ډیر والی د افغان امنیتي ځواکونو ځمکنو عملیاتو ته منسوب کړي. په ټولیز ډول د ۹۹ ملکی کسانو مړینه او۲۷۶ کسانوژوبله (۳۷۵ ملکي تلفات) د دې ځواکونو ځمکنیو عملیاتو ته منسوب شوي چې دا شمیره د ۲۰۱۲ کال په پرتله ۱۲۹ سلنه ډیر والی په ګوته کوي.[٥٧]

یوناما د ۲۶۱ ټولو ملکی تلفاتو (۱۴۷ مړینه او ۱۱۴ ټپی کیدل) له جملې څخه چې په ۲۰۱۳ کال کې پیښ شوی دی ۳ سلنه یې نړیوال ځواکونو ته نسبت ورکوی. یوناما د نړیواله نظامي ځواکونو د هوایي عملیاتو په ترځ کې ۲۰۱۳ کال کې ۱۸۲ ملکي تلفات (۱۱۸ ملکي کسان مړه او ۶۴ نور ټپیان) ثبت کړي ، چې دا ځل د ۲۰۱۲ کال پرتله داسی عملیاتو کې ۱۰ سلنه ملکي تلفاتو کې کمښت راغلی دی.[٥٨] دولت پلوه ځواکونو ته منسوب ټولو تلفاتو څخه ۱۹ سلنه تلفات او د ټولو تلفاتو دوه (۲) سلنه تلفات د هوایی عملیاتو په پایله کې رامنځ ته شوي دي. د هوایی عملیاتو په ترځ کې رامنځ ته شوي تلفاتو تر منځ ۴۵ سلنه تلفات د ښځو او ماشومانو دي. یوناما په ۲۰۱۳ کال کې د بی پیلوټه الوتکو[٥٩] په بریدونو کې ۴۵

---

[٥٦]دولت پلوه ځواکونه افغان امنیتي ځواکونه دي او نور هغه ځواکونه چې نظامي یا نیمه نظامي ځواکونو کې د بغاوت ضد عملیاتو کې دخیل دي او مستقیم او غیر مستقل ډول د افغان حکومت د قوماندې لاندې دي. دا ځواکونه عبارت له ملی اردو ، افغان ځانګړي ځواکونو ، ملی پولیس ، سرحدی پولیس ، ملي امنیت ، سیمه ییز پولیس او نور دولت پلوه محلي دفاعي ځواکونه دي . دا اصطلاح ایساف ، ځانګړی ځواکونه ، د ځانګړې عملیاتو ځواکونه او نور نړیوال نظامي ځواکونه په شمول د خارجي استخبارات او نور امنیتي ځواکونه د ځان سره رانغاړي . د ایساف او افغان نظامي سرچینو مطابق په ۲۰۱۳ کال کې نږدې ټول نظامي عملیات په افغانستان کې افغان امنیتي ځواکونو رهبري کړی او یوازې په یو شوعملیاتو کې ورسره نړیوالو ځواکونو په ګډه عملیات تر سره کړي.

[٥٧]په ۲۰۱۲ کال کې یوناما ۷۴ ملکي مړه او ۹۰ ټپیان (۱۶۴ ملکي تلفات) ثبت شوي.

[٥٨]په ۲۰۱۲ کال کې یوناما د ۱۲۵ ملکي کسانو مړینه او ۷۷ کسانو ژوبله (۲۰۲ ملکي تلفات) د هوایی بریدونو په نتیجه کې ثبت کړي ده.

[٥٩]بی پیلوټه ته دلیری پیلوټي الوتکه هم وایی. د ار پی ای ، یو ای وي او ډرون تر منځ توپیر نه شته.

ملکي کسان مړه او ۱۴ کسان نور ژوبل (۵۹ ملکي تلفات)[٦٠] مستند کړي ، چې دا تلفات د ۲۰۱۲ کال په نسبت درې چنده ډير دي.[٦١] يوناما مشاهده کړی چې د تهاجمي هوايی برید په ترڅ کې دوامداره ملکي تلفات د دې اړتيا په ګوته کوي چې نړيوال نظامي ځواکونه دې د بريد او ښکيلتيا ترمخه احتياطي تدابيرو ته له سره کتنه وکړي.[٦٢]

يوناما په ۲۰۱۳ کال کې د ځواک د خوندي ساتنې او قوې کارونې د ۴۱ پيښو په ترڅ کې د ۳۱ کسانو مړينه او ۴۴ کسانو ژوبله (۷۵ ملکي تلفات) ثبت کړې ده ، چې د ۲۰۱۲ کال په نسبت ۴۷ سلنه ډير والی ښيی.[٦٣] د دې پيښو له امله ملکي تلفاتو کې ډير والی د ۲۰۱۱ او ۲۰۱۲ کال د کمښت پر ځای په شاتګ ګڼل کيږي.

د افغان امنيتي ځواکونو او نړيوال نظامي ځواکونو خپلواک او ګډ تلاشي عمليات په ټوليز ډول د ۳۷ ملکی کسانو د مړيني او ۸۳ کسانو ژوبليدو (۱۲۰ ملکي تلفات) لامل شوي دي.

افغان امنيتي ځواکونه اود ملکي وګړو خونديتوب

د ۲۰۱۳ په اوږدو کې د يوناما د افغان امنيتي ځواکونو (ملي اردو ، ملي پوليس سرحدي پوليس او ملي امنيت) په مشرۍ عملياتو او نښتو په پايله کې د ۸۳ ملکي کسانو مړينه ۲۸۴ کسانو ژوبله (۳۶۷ کسانو تلفات) ثبت کړې ده. دا تلفات د ۲۰۱۲ کال پر تله ۲۸۲ سلنه ډيروالی ښيي.[٦٤]

د نړيوال امنيتي نظامي ځواکونو څخه افغان امنيتي ځواکونو ته د ۲۰۱۳ کال د جولای مياشت کې د امنيت مسؤليت د ليږد وروستۍ مرحله ترسره شوه ، چې له دې وروسته به افغان ملي امنيتي ځواکونه په ټول هيواد کې دعملياتومشري په غاړه لري.[٦٥] يوناما بيا خپله غوښتنه تکراروي چې د ملي دفاع او کورنيو چارو وزارتونو کې دې مستقل څانګې رامنځ ته شي چې په سيستماتيک ډول د ملکي تلفاتوادعا وپلټي ، د مخنيوي لارې چارې يې پيل او دې ته ادامه ورکړي.

د جمهوري رياست د مالوماتو هم غږۍ مرکز(PICC) کې د ملکي تلفاتو د تعقيب هيئت د ۲۰۱۲ کال د مۍ په مياشت کې ايجاد شوی چې يواځې د امنيتي ځواکونو څخه ملکي تلفات راټولوي خو د افرادو يا کومې اداری لخوا شکايت نه ثبتوي. په سيمه ييز يا ولايتي کچه د پخوا شته اداري لکه د عملياتو د هغمږۍ مرکز[٦٦] قوي کړي چې د ملکي تلفاتو ادعا تر لاسه کولو وروسته د مناسب تحقيقاتو دپاره مناسبې چارې همغږی کړي.[٦٧]

د ملکي خلکو او نظامي ځواکونو پر وړاندې د تعبيه شوی چاوديدونکو توکو مخ پر زياتيدونکی ګواښ ته په پام سره ، يوناما د حکومت لخوا د چاوېدونکو توکو د يو سترګواښ پر ضد دوامداره فعاليت ستايي. ايساف د ټريننګ ، منابع چمتوالي ، روزلو او وسايلو په ورکړه سره د افغان ځواکونو د ماين ضد ظرفيت لوړولو کې اساسي رول لوبولی دی. يوناما د حکومت سره د نړيوالې ټولنې لخوا دوامداره مرستې ضرورت باندی ټينګار کوي چې افغان امنيتي ځواکونه وروزل شي اود منابع چمتو کولو ډاډ ورکړي ، تر څو د ۲۰۱۴ په مهال او له دې وروسته د چاوديدونکو توکو پر ضد عملياتوترسره کولو وړتيا ولري.

---

[٦٠] د بی پيلوټه الوتکوپه بمبارۍ کې د ملکي تلفاتو شميره شايد د يوناما د ثبت شويو تلفاتو ډيره وي ځکه يوناما کيدای شی د هوايی عملياتو په مهال د استعمال شوی وسيلې په مالومولو ونه توانيږی (الوتکه ، چورلکه يا د ليرې کنټروليدونکي) د ملکي تلفات لامل شوې.

[٦١] په ۲۰۱۲ کال کې يوناما د ۱۶ ملکي کسانو مړينه او او دری نورو ژوبله (۱۹ ملکي تلفات) د بې پيلوټه الوتکو د بمبارۍ په پايله کې ثبت کړېدي.

[٦٢] د متحده ايالاتو د ځواکونو مرکز ، د افغانستان د ملکي تلفاتو مخنيوی ، ملاحظات . نظرونه او سبقونه ، د تيرو څخه د زده کړې مرکز ، د متحده ايالاتو غير محرم ، متحده ايالاتو پوځي ،۲۰۱۲

[٦٣] يوناما په ۲۰۱۲ کال کې د ۱۴ ملکي کسانو مړينه او ۳۷ ژوبله (۵۱ ملکي تلفات) د دولت پلوه ځواکونو د ځواک د ساتنې په مهال په ۳۵ داسی پيښو کې ثبت کړې ده.

[٦٤] يوناما د افغان امنيتي ځواکونو په عملياتو کې د ۳۳ ملکي وګړو مړينه او د ۶۳ ژوبله (ټول ملکی تلفات ۹۶) ثبت کړې ده.

[٦٥] د ناټو عمومي قومندان افغانانو ته د انتقال هرکلی ورکولو اعلاميه ، 18 جون 2013 ، دا لينک وګورئ. : http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_101482.htm

[٦٦] د ولايتي عملياتو هغمغږۍ مرکز(او سی سی پي) اود عملياتو سيمه ييز همغږۍ مرکز(او سی سی ار) ، ولايتی او سيمه ييز د عملياتو د همغږۍ اداري دي چې عمليات تنظيموي او د افغان امنيتي ځواکونو مالومات يو له بل سره شريکوي.

[٦٧] د دې لاملونو په اساس يوناما په دې اند ده چې افغان امنيتي ځواکونو ته منسوب ملکي تلفات يې په بشپړ ډول ندی راپور کړي.

د ژورې اندېښنې خبره دا وه چې په ۲۰۱۳ کال کې د ځيني افغان امنيتي ځواکونولخوا په ځينې سيموکې د ځمکني او تلاشي عملياتو پر مهال د بشري حقونو سرغړونې او ناوړه چلن کره راپورنه ورکړل شوي دي. يوناما په فارياب او کندوز ولايتونو کې د افغان امنيتي ځواکونو لخوا د ملکي وګړو وهل ، د شتمنۍ ويجاړول او لوټول مستند کړي.

د مثال په ډول ، د ۲۰۱۲ په سپتمبر کی افغان ملی پولیس او ملی اردو د دولت پلوه وسله ډلو په ملاتړ سره د کندز د دشت ارچی په ولسوالی کی د تلاشی عملیات تر سره کړل. په عملیات کی دغه دولت پلوه وسله واله ډالی د ملی افغان امنیتی ځواکونو په حضور کی د کورونو تلاشی پیل کړل او د خلکو موبایلونه ، نغدی پیسی ، سره زر ، جواهر ، د مکتب درسی مواد ، غله جات ، څاروی او څو موټر سیکیلونه لوټ کړل. دغه وسله واله ډلی له ۱۰ څخه تر ۱۵ مشران او عالمان ووهل او په دی تورن کړل چی د یاغیانو او ترهګرو ملاتړ کوی.

يوناما د افغانستان په حکومت غږکوي چې د نړيوال قانون غوښتنې سره سم دې دافغان امنيتي ځواکونو لخوا د بشري حقونو د سرغړونې او ناوړه چلن تولې ادعاګانې وڅيړي.

افغان سيمه ييز پوليس او د ملکي خلکو خونديتوب

په ډيرو ولسواليو کې ځايي ټولنو د سيمه ييزو پوليسو د شتون له کبله د ښه امنيت راپور ورکړی دی. د ډيرو مثبت راپورونو تر څنګ بيا هم يوناما د سيمه ييزو پوليسو په عملياتو کې د دوامداره ملکي وګړو تلفاتو ترڅنګ د ځينې سيمه ييزو پوليسو لخوا د بشري حقونو سرغړونه او ناقانونه کړنې مستند کړي دي. د ۲۰۱۳ کال په اوږدو کې يوناما د سيمه ييزو پوليسو په لاس تر سره شوي د بشري حقونوجدي سرغړونې ثبت کړې ، چې هيڅ محسابه ورسره نه ده شوی او تر شايې د ولايتي يا سيمه ييزو زورواکانو لاس وو. دا ډول پيښې د فارياب ، کندوز ، ننګرهاراو اوروزګان ولايت په ځينو ولسواليو کې ثبت شوي دي.

يوناما په ۲۰۱۳ کال کې دسيمه ييزو پوليسولخوا په ۶۵ بيلا بيلو پيښو کې د ۳۲ملکي وګړو مړينه او ۳۹ کسانو ژوبله (جمله ۱۲۱ ملکي تلفات) ثبت کړي ده.[۶۸] د ملکي تلفاتو داحا لت نږدې د ۲۰۱۲ کال پرتله سيمه ييزو پوليسو ته منسوب تلفاتو کې درې ځل ډيروالي ښيي[۶۹] ډيری داسی تلفات د ځينې سيمه ييزو پوليسو لخوا په اړوند سيموکې د محکمې پرته اعدامونو ، قصدی وژلو ، مجازات کولو او غچ اخيستنې په نتيجه کې رامنځته شوي دي. سربېره په دی د ګواښ ، ډارولو ، ځورولو ، ناقانونه تالاشي او د ښوونځيو د نيولو پيښې هم ثبت شوي دي.

د کورنيو چارو وزارت کې د سيمه ييزو پوليسو رياست چې د سيمه ييزو پوليسو د نظارت دنده لري په ۲۰۱۳ کال کې د سيمه ييزو پوليسو پر ضد د ۱۰۰څخه ډيری پيښی څيړلي ، چې له دی جملې ۵۹ پيښی په ولاياتوکې نظامي څارنوالۍ ته سپارلې.[۷۰] د ستايلو د دې قدم تر څنګ نوموړي رياست ونکړای شو چې د قانوني تعقيب ، محکوم شويو ، د وظيفي څخه د لرې کيدو او يا نورو اجرااتو په اړه مالومات ورکړي.

يوناما د سيمه ييزو پوليسو د سرغړونې په صورت کې د قانوني حساب ورکړې لپاره د زياتو هلوځلوغوښتونکې ده. د سيمه ييزو پوليسو هر هغه غړی چې د بشري حقونو څخه په سرغړونه کې ښکېل وی بايد فورا له دندې لرې او بی وسلې شي او په اړه يې تحقيقات تر سره شی او د سياسی تړاو په نظر کې نيولو پرته دی قانوني تعقيب لاندی ونيول شي. کوښښ دې وشي چې د سيمه ييزو پوليسو رياست ظرفيت نور ځواکمن شي چې نظارت او قانوني تعقيب په ښه ډول ترسره کړای شي.

---

[۶۸] د ۲۰۱۱-۲۰۱۳ پورې د يوناما په وسله واله جګړه کې د ملکې وګړو ساتنې شپږ مياشتنی او کلنی راپور د سيمه ييزو پوليسو د پروګرام شاليد او ددوي په اړوند د بشري حقونو انديښنو لپاره وګورئ.
ttp://unama.unmissions.org/Default.aspx?tabid=13941&language=en-US

[۶۹] په ۲۰۱۲ کال کې يوناما ۴۳ داسې پيښې ثبت کړې چې محلي پوليسو ته منسوب شوې او ۳۴ ملکي وګړو ته په کې تلفات رسيدلي دي (۱۷ مړينه او ۱۷ ژوبله).

[۷۰] د ۲۰۱۴ کال د جنورۍ په نهمه نيټه د کورنيو چارو وزارت کې د سيمه ييزو پوليسو رياست سره د يوناما جلسه

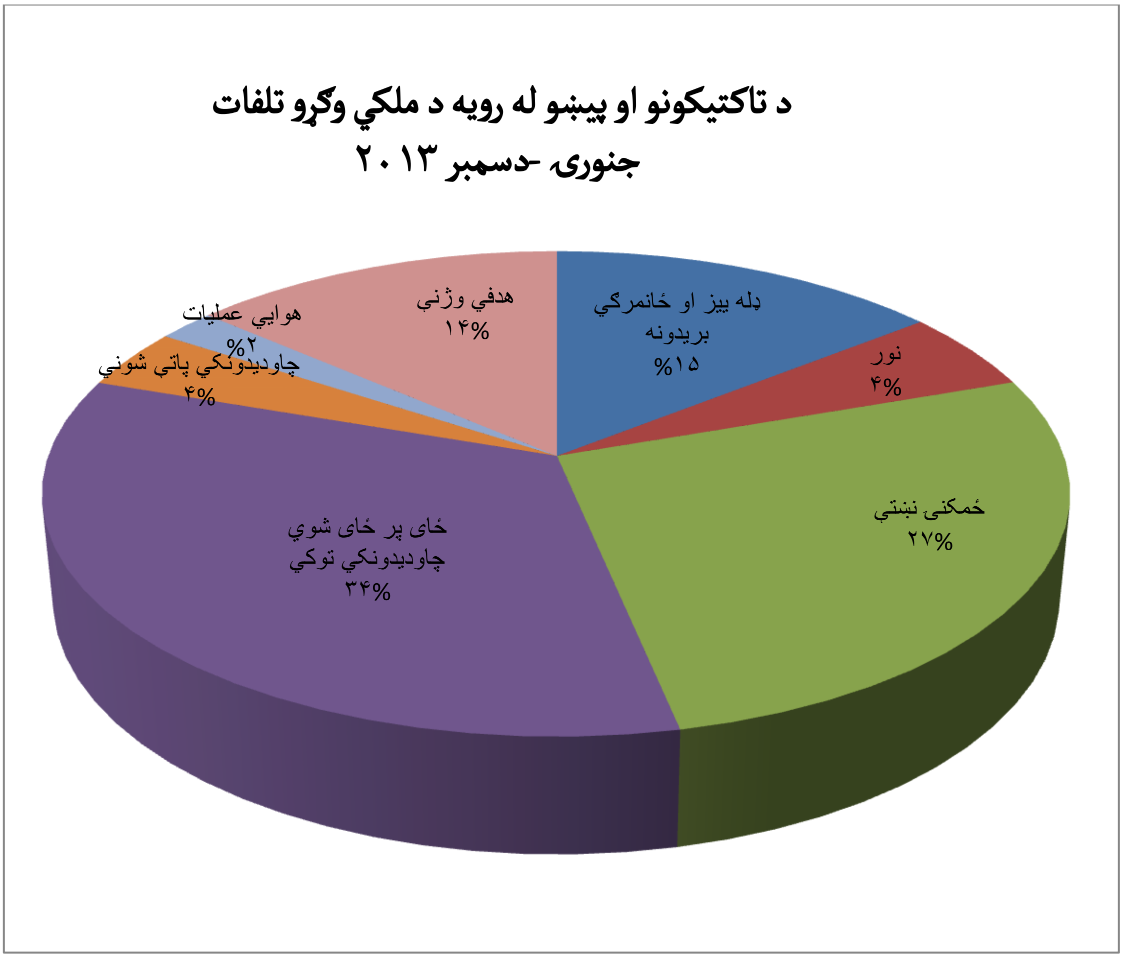

نوټ : له «نور» نه هدف د عکس العمل ښود لو پیښې ، بندي کول ، تیښتول او متوازي عدلي سزاګانې دي.

وسله والې ډلې او د ملکي وګړو خوندیتوب

یوناما د دولت پلوه وسلواله ډلو د معافیت سره د بشري حقونوخه دسرغړونې ۳۹ داسې پیښې ثبت کړي چې په ترځ کې ۱۸ ملکي کسان مړه او ۳۷ نور ټپیان شوي دي. ډیرې پیښې په هغه سیموکې رامنځ ته شوې چې هلته وسله والو ډلو زیات قوت او اغیزدرلود. د اوروزګان ولایت د یوې پیښې پرته د وسله واله ډلو د بشري حقونو څخه د سرغړونې نورې ټولې پیښې په کندوز ، فارياب ، بغلان او جوزجان ولایتونو کې ثبت شوې دي. یوناما د وسله واله ډلو په لاس د وژنو په شمول د بشري حقونو څخه جدّې سرغړونې د ۲۰۱۲ څخه تر ۲۰۱۳ کلونو پر مهال د کندوز ولایت په کنم کلان کلي کې ثبت کړې دي. په دی پیښه کې تورن قوماندانان تر اوسه نیول شوی ندي

یوناما یو ځل بیا په حکومت غږ کوي چې د داسې ډلو د منحلولو او بې وسلې کولو کوښښونه لا زیات کړي.

ماشومان او وسلواله جګړه

په ۲۰۱۳کال کې ډیرشمیر افغان نجونو او هلکانو ته مرګ ژوبله اوښتې. د وسلواله شخړې تاؤتریخوالی ۱،۷۵۶ ماشومانو (۵۶۱ مړه او ۱،۱۹۵ ژوبل) ته تلفات اړولي چې دغه شمیره د ۲۰۱۲ کال پر تله ۳۴ سلنه لوړه ده. د ماشومانوتلفات د ټولو تاکتیکونوپه نتیجه کې وو ، خو ډیرې یې د چاودیدونکو توکواوځمکنۍ نښتو په پایله کې رامنځ ته شوې دي.

د افغان ماشومانو تر ټولو ستر وژونکي ځای پر ځای شوي چاودیدونکي توکي دي. یوناما د ۱۹۲ ماشومانو مړینه او ۳۱۹ ژوبله د ځای پر ځای شوی چاودیدونکو توکو په نتیجه کې ثبت کړې چې دا شمیره د ۲۰۱۲ کال پرتله ۲۸ سلنه ډیره ده. دځای پرځای شوی چاودیدونکو توکو برسیره ځمکنۍ نښتې په دویم کتار کې ډیرو ماشومانو ته زیان اړولی. یوناما د ځمکنۍ نښتوپه ترځ کې د ۱۳۷ ماشومانو مړینه او ۵۰۴ نورو ژوبله مستند کړی چې د ۲۰۱۲ کال په نسبت پکې ۵۹ سلنه ډیروالي راغلی دی.

د ۱،۷۵۶ افغان ماشومانو د مرګ ژوبلی د ډلی څخه ۹۶۴(۳۲۸ مړینه او ۶۳۶ ژوبل) د دولت ضد عناصرو فعالیتونو ته منسوب شوی او ۲۶۶ ماشومانو (۹۳ مړینه او ۱۷۳ ژوبله) تلفات په ۲۰۱۳ کې دولت پلوه ځواکونه ته منسوب شوی.

د دولت ضد عناصرو او دولت پلوه ځواکونو تر منځ ډزو کې ۲۴۵ ماشومانو (۵۰ مړه او ۱۹۵ ژوبل) ته تلفات اوښتی او سربیره پر دی د پولې د بلی غاړی ګولي ورولو ۱۳ ماشومانو(۲مړه او ۱۱ ژوبل) ته تلفات اړولي دي. پاتې ۲۶۸ ماشومانو تلفات (۸۸ مړه او ۱۸۰ ژوبل) هیڅ لوری ته ندي منسوب شوي چې ډیری دجګړی څخه پاتې چاودیدونکو توکو له امله رامنځ ته شوي.

ماشومان د د جګړی څخه چاودیدونکو پاتي شونو پر وړاندې تر ټولو ډیر زیانمنونکي پاتې شوي او د چاودیدونکو پاتې شونو له امله د ټول ۳۴۳ تلفاتو څخه ۲۸۴ تلفات یوازي یې ماشومان دي ، چې د ۲۰۱۲ کال پرتله پکې ۷۴ سلنه ډیر والی راغلی دی. د جګړی څخه چاودیدونکو پاتې شوني ډیری قربانیان ځوانان هلکان وو چې د دې د تلفاتو ۸۳ سلنه تشکیلوي.

وسلواله جګړه او ښځې

د وسله والې جګړې له امله ښځو ته په ۲۰۱۳ کال کې ډیر زیان رسیدلی او یوناما په ۲۰۱۳ کال کې د ۷۴۶ ښځو تلفات (۲۳۵ مړینه او ۵۱۱ ټپي کیدنه) ثبت کړي دي چې دا د ۲۰۱۲ کال په پرتله ۳۶ سلنه زیاتوالی ښیی.[۷۱] د دولت ضد عنا صرو له خوا ځای پر ځای شوي چاودیدونکو توکو د ۲۰۱۳ کال په وسلواله جګړه کې یو وار بیا ډیرې ښځې ووژلې چې ۸۶ ښځې یې ووژلې او ۹۱ ټپیانې شوې (۱۷۷ د ښځو تلفات) او دا د ۲۰۱۲ کال په پرتله ۲۰ سلنه زیاتوالی را په ګوته کوي.[۷۲]

که څه هم ځای پر ځای شوي چاودیدونکو توکو له بل هر یو تکتیک نه ډیرې ښځې ووژلې، خو مځکنۍ نښتو بیا ډیرې ښځې ټپیانې کړې او د ښځو ډیر تلفات (۳۳۴ تلفات ، د ۷۳ مړینه او د ۲۶۱ ټپي کیدنه)[۷۳] د مځکنۍ نښتو له امله منځ ته راغللي چې ۴۶ سلنه زیاتوالی په ګوته کوي او په ۲۰۱۳ کال کې مځکنۍ نښتې د ۴۵ سلنې د ښځو د تلفاتو سبب شوې دي. په دې کې هغه تلفات هم شامل دي چې په جنګ کې د ښکیلو خواو د متقابلو ډزو په وخت کې ښځې ایسارې شوې دي او یا نامالومه مرمۍ ددوي په کورونو لګیدلې دي.

د جګړی څخه چاودیدونکي پاتې شوني

د ۲۰۱۳ کال په اوږدو کې د جګړی څخه چاودیدونکو پاتې شوني[۷۴] د ملکي وګړو ژوند او رزوګار د مخ په زیاتیدونکي ګواښ سره مخامخ کړی وو. یوناما د جګړې څخه د چاودیدونکو پاتې شونو په نتیجه کې د ۱۴۴ ملکي کسانو مړینه او ۲۲۹ کسانو ژوبله (۳۴۳ ټول تلفات) مستند کړي چې دا د ۲۰۱۲ کال په نسبت ۶۳ سلنه ډیر والي ښیي. د ټول قربانیانو دجملی څخه ۸۳ سلنه یې ماشومان وو. د جګړی څخه د چاودیدونکو پاتې شونو له امله ملکي تلفاتو کې ډیر لوړ والي د جګړی د ښکېلې

---

[۷۱] په ۲۰۱۲ کال کې یوناما ۵۴۸ د ښځو تلفات (۱۹۶ مړینه او ۳۵۲ ټپي کیدنه) چې له هر ډوله پیښو نه منځ ته راغلي وو ، ثبت کړي دي.

[۷۲] په ۲۰۱۲ کال کې یوناما ۱۴۸ د ښځو تلفات (۸۱ مړینه او ۶۷ ټپي کیدنه) چې ځای پر ځای شوي چاودیدونکو توکو له امله منځ ته راغلي وو ، ثبت کړي دي.

[۷۳] په ۲۰۱۲ کال کې یوناما ۲۲۹ د ښځو تلفات (۵۳ مړینه او ۱۷۶ ټپي کیدنه) چې د مځکنۍ نښتو له امله منځ ته راغلي وو ، ثبت کړي دي.

[۷۴] د جګړې څخه پاتې چاودیدونکي توکي (ERW) ، ناچاوده توکي (UXO) او پریښودل شوی چاودیدونکي توکي (AXO).

خواو ترمنځ د ځمکنۍ نښتو تلفاتو سره مطابقت لري.[۷۵] دویم لامل يې د ایساف د نظامي هډو او د ډزو تمریناتو ځایونه په پېره تړل وو ، چې ډېری يې د تړلو تر مخه د ناچاوده توکوڅخه په بشپړ ډول پاک شوی نه وو.[۷۶]

یوناما له ایساف او هغه مرستندویه هیوادونو څخه چې په افغانستان کی عسکر لری غوښتنه کوی څو د احتمالی خطرونو د مخنیوی لپاره د دوی د استفادی او کنترول لاندی ټولی سیمی چې پکښې انفجاری توکی شتون لری په نښه کړی او دغه سیمی له انفجاری توکو څخه ژر تر ژره پاک کړی.

د پولې د پورې غاړې ګولۍ ورول

د ۲۰۱۳ کال په اوږدو کې یوناما د پولې پورې غاړې څخه ګولۍ ورولو په پایله کې د نهه (۹) ملکی کسانو مړینه او ۲۸ کسانو[۷۷] ژوبله (۳۷ ملکي تلفات)[۷۸] ثبت کړې ، چې په کنړ او ننګرهار ولایتونو کې د ۱۳۰ پېښو ترڅ کې رامنځ ته شوي ، او د ۲۰۱۲ کال په نسبت داسی تلفاتو کې ۵۱ سلنه کمښت راغلی دی.[۷۹] د پولې پورې غاړې ګولۍ ورول د کورونو ، جوماتونو او څارویو د زیان لامل شوی او هغه ځایونو کې یې د سیمه ییزو خلکو په لویه کچه غصه اوقهر راپارولی دی.

د جګړې له امله بې ځایه کیدل

د جګړی سره تړلي تاوتریخوالي اوناامني په افغانستان کې په لویه کچه د د اخلي بی ځایه کیدنې لامل شوي دي. د داخلي بیځایه شویو خلکو کاري ګروپ د وسله والې شخړی له امله په ۲۰۱۳ کال کې ۱۲۴،۳۵۴ داخلي بې ځایه شوي ملکي کسان ثبت کړي.[۸۰] دا د ۲۰۱۲ کال پرتله ۲۵ سلنه ډېر والی ښیي چې هغه مهال ۱۰۲،۰۰۰ خلک د جګړې له امله بې ځایه شوي دي. د ۲۰۱۳ کال د نومبر د ۳۰مې پوری په افغانستان کې د داخلي بیځایه شویو وګړو شمیر ۶۳۱،۲۸۹ تنه وو ، چې نږد د نیمایي څخه زیات یې په تیرو درې روستیو کلنو کې بیځایه شوي.[۸۱]

وسله واله جګړه او روغتیا ته د لاس رسي حق

د روغتیایی مرکزونو او او د دې کارکونکو پر ضد بریدونو او ګواښونو په ۲۰۱۳ کې زیاتوالی موندلی چې یوناما د روغتیایی مراکزو او طبي عملې پر ضد د بریدونو او ګواښونو ۳۲ پېښې ثبت کړې ، چې دغه ډول ۲۰ پېښې په ۲۰۱۲ کال کې ثبت شوی وي.[۸۲] یوناما د پنځه روغتیا پالو مړینه او څلور نورو ژوبله ثبت کړې.[۸۳] ټولی داسی پېښی چې له ځان سره یې ملکي خلکو مرګ ته ژوبله اړولې د دولت ضد وسلوالو ته منسوب شوی.

[۷۵] د ځمکنۍ نښتو په نتیجه کې ډېر ملکي تلفات د ملکي خلکو د ګنې ګونې په سیمه کې د ډیروجګړوښکارندوی دي او کیدای شي دا جګړې له ځان سره ډېر ناچاوده چاودیدونکي یا پریښودل شوي چاودیونکي توکي پریږدي.

[۷۶] د ناچاوده چاودیدونکو توکو مبدا مالومول ستونزمن دی او په ځانګړي ډول کله چې وچوي. د دې امله یوناما د هر ناچاوده توکو د ملکي تلفاتو پېښې چاپیریال تحلیلوي. د بیلګي په توګه د ایساف په یو پخوانۍ هډه کې د یو ناچاوده چاودیدونکي توکي له امله ملکي تلفات ، خو د دی توکو د مسؤلیت لوری د مبدا د کره والي تر وخته پوری مسؤلیت یې چاته نه منسوب کیږي.

[۷۷] یوناما د پولې پورې غاړې ګولۍ ورولو په پایله کې ملکي تلفات د ځمکنۍ نښتو تلفاتو په کتار کې شمیري.

[۷۸] یوناما د پولي پوری غاړی څخه د افغانستان په خاوره کې د ګولۍ ورولو ۱۳۰ پېښی ثبت کړي. د د دی پېښو په پایله کي ۲۴ ملکي تلفات رامنځ ته شوي دي.

[۷۹] یوناما په ۲۰۱۲ کال کي د ۱۲ ملکي کسانو مړینه او ۶۳ کسانو ژوبله (۷۵ ملکي تلفات) د پولي پوری غاړی ګولۍ ورولو په ۲۰۶ پېښو کې د افغانستان په ختیځ ننګرهار او کنړکې ثبت کړې دي.

[۸۰] د داخلي بی ځایه شویو کاري ګروپ د ملګرو ملتونو د کډوالو عالي کمشنرۍ او د کډوالو او راستنیدونکو چارو وزارت په ګډه مشری کوي . دا لومړنۍ اداره ده چې د جګړی په تړاو بی ځایه شوی خلک ثبتوی او هم مرسته ورسوی.
UNHCR Brief, Conflict-Induced Internal Displacement- Monthly Update, December 2013, received 14 January 2014.

[۸۱] د جګړې له کبله په داخل کي د بی ځایه کیدلو په اړه د یو این ایچ سي ار معلومات او مخکینی ماخذ.

[۸۲] په صحي مراکزو کې روغتونونه ، کلنیکونه ، د لومړنۍ مرستو ځایونه ، لابراتوار ، د ویني بانکونه ، درملتونونه شامل دی ، او صحي پرسونل کې ډاکټران ، نرس ، لومړنۍ مرستو کارکونکي ، کمبوډر ، او مرستندویه پرسونل چې طبي چارې ورسپارل شوې وي لکه د صحي مراکز تنظیمول او یا امبولانس چلونکي وي. - صحی پاملرنه په خطر کي ، یو تریخ حقیقت ، ای سی ار سی کابل افغانستان ۲۰۱۳

[۸۳] په ۲۰۱۲ کال کي یوناما د درې صحي کارکونکو مړینه او نهه نور ژوبله (تول ملکی تلفات ۱۲) په ۲۲ بیلابیلو پېښو کې ثبت کړې ده.

وسلواله جګړه او د زده کړې حق

د جګړې له امله تاوتریخوالي د هیواد په ټولو سیمو کې نیغ په نیغه زده کړو ته لاس رسي اغیزمن کړی. یوناما ۶۲ پېښې تصدیق کړې چې په دې کې هدفي بریدونه ، د ښوونځیو سوځول ، ښوونکو او عملې ته ګواښ کول او ویرول ، د ښوونځیو تر څنګ چاودیدونکې توکې ځای پر ځای کول ، چاپې وهل او ځمکنۍ نښتي شاملې دي. ښوونځي د نظامي اهدافو لپاره نیول شوي او کارول شوی دي چې د نړیوال بشر دوستانه قانون له مخې یې د ښوونځیو د خوندیتوب حیثیت او ماشومان د خطر سره مخ کړی. یوناما په ۲۰۱۳ کال کې پر ښوونځیو د قبضې اوه پېښې ثبت کړي دي.[۸۴]

په ۲۰۱۳ کال کې په ملکي وګړو د وسله وال جګړې اغیزې

په ۲۰۱۳ کال کې د د ځمکنۍ نښتو له امله د ډیرو ښځو تلفاتو په شمول د ډیر ملکي وګړو مرګ او ژوبله یو نوی بدلون دی چې د کال په اوږدو کې د جګړې بدلیدونکي محرکات یې منعکس کړي دي. د نړیوال پوځي ځواکونو د هډو ترړل او د ایساف لخوا د هوایی او ځمکني عملیاتو کې کمښت ، بیا په ځانګړی ډول د ایساف افغان امنیتی ځواکونو سره ګډ ځمکني عملیات د دولت ضد وسلوالو ته په ځینې سیمو کې د ډیر خوځښت موقع ورکړه او هغوی د دې جوګه شو چې پر افغان ځواکونو باندی بریدونه ترسره کړي ،او د تیرو کلونو پر تله مخالف وسلوالو بریدونو پر وړاندې ډیر خوندي نه وو. ملکي وګړي بیا په ځانګړي ډول ښځې او ماشومان تل د ډزو په منځ کې بند پاتې وو.

سربیره په دې امنیتي خالیګاه او د وسلوالو ډلو او دزوړواکانو تر منځ په سیمه باندی د اغیز لپاره رقابتي کوښښ او همدا رنګه سیاسي فعالیت کونکو دمخ په ډیریدو امنیتي پېښورامنځ ته کیدو لامل و چې ملکي وګړو پکې خوندیتوب نه درلود. د نړیوال ځواکونو څخه افغان امنیتي ځواکونو ته د امنیتي مسؤلیت د انتقال پنځمه او وروستنۍ مرحله د ۲۰۱۳ کال[۸۵] د جون په میاشت کې پېل شوه چې په ځینې سیمو کې یې امینتي خالیګاه پریښوده چې تر دې دمه یې افغانان امنیتي ځواکونو تشه نه وه ډکه کړی. او له دې کبله ځیني سیمې د دولت ضد وسلوالو بریدونو په وړاندې زیانمنې وي چې تل پکې ملکي وګړو ته تلفات اوښتې وي.

د دولت ضد عناصرو لخوا کوښښونه چې د جګړې په سیمه کې منطقوي اغیز وښایی نو د افغان امنیتي ځواکونو سره د ځمکنۍ نښتو لامل ګرځیدلي چې د ډزو په تبادله کې ، یا دولت ضد وسلوالو لخوا د تعبیه شوی چاویدیدونکو توکو خښولو په ترځ کې زیات شمیر ملکي وګړو ته مرګ ژوبله اوښتې.

په افغانستان کې د سیاسي او امنیتي انتقال سر مل په ملکي تلفاتو کې لوړوالي د جګړې د ښکېلو خواوڅخه د نوي او ټینګې ژمنې غوښتنه کوي چې د ملکي افغانانو خوندي ساتنې لپاره نور تدابیر واخلي. ټولې خواوې په ځانګړي ډول د دولت ضد عناصر حتما خپل قانوني مکلفیت سره په مطابقت کې نور ډیر څه ته اړتیا لري چې د ملکی وګړو مرګ ژوبلي مخنیوی وکړي او د ملکي خلکو خوندیتوب نور تقویه کړي.

یوناما په دی تاکید کوي چې په ۲۰۱۴کال کې د امنیتي او سیاسي انتقال په حال کې ، باید ملکي تلفاتو کې کمښت او بشري حقونو په خوندیتوب کې وده د ښه ثبات او د سولې په لاره کې د کوښښونو اساسی معیار وي.

سپارښتنې

یوناما دملکي خلکو د خوندي ساتنې په موخه د لاندې سپارښتنو وړاندیز کوي:

د دولت ضد عناصرو ته

- د تعبیه شوي چاودیدونکو توکو بې توپیره او غیر متناسب استعمال ودروئ او په ځانګړی ډول په هغه سیموکې چې ملکیانو لپاره ځانګړي وي.

[۸۴] دا مالومات په جګړه کې د ماشومانو لپاره کارې ډلې راټول کړي او تحلیل کړي.
[۸۵] د ناټو عمومي سرمنشي د افغان انتقال پروسې اعلان ته هر کلی ویلی ، ۲۰۱۳ کال د جون ۱۸ مه ، په دې اړیکه وګورئ :
http://www.nato.int/cps/en/natolive/news_101482.htm.ildren and Armed Conflict.

- د مذهبي اشخاصو په شمول د ملکي خلکو ، عدلیي چارواکو او دولتي مامورینو هدفي وژنې ودروئ.
- په ملکي ځایونو کې په شمول د هوټلونو ، عمومي سړکونو ، قونصلګري اومحکمو او ملکي حکومتي دفترونو څخه او ورباندې ټول بریدونه ودروئ.
- د نړیوالو قانون سره په مطابقت اود برید په وخت د توپیر ، تناسب او احتیاط د اوصولو په رڼاکې د ملکي وګړو د تلفاتو مخنیوی وکړئ او ملکي وګړي د نړیوال بشردوستانه قانون سره سم تعریف کړئ.
- داسی لایحه ، لارښونې پلي کړئ چې ستاسی غړو ته د ملکي تلفاتو د مخنیوی اود هغی څخه د ډ ډه کولو لارښونه کړی وي او هغه غړو سره محاسبه وکړئ چې ملکي وګړي په نښه کوي یا یې وژنې او ټپي کوي.

د افغانستان حکومت ته

- د چاودیدونکو توکو پر ضد د ستراتیژۍ د بشپړ پلي کولو لپاره دې ټول اړین منابع ورکړي.د افغان امنیتي ځواکونو ظرفیت لوړوالي ته دې لومړیتوب ورکړل شي چې د تعبیه شوی چاودیدونکو تو پر ضد عملیات په اغیزمن ډول ترسره کولو قومانده او کنترول په لاس کې واخلي او د استثمار په شمول چاودیدونکي توکي له منځه یوسي.
- د تاکتیکي لارښودونو د بیا کتنې او تقویه کولو د لارې دی د ځمکنۍ نښتو اوصول او نور پروسیجرونو په ذریعه د ځمکنۍ عملیاتو په وخت د ملکي تلفاتو کمښت د پاره نور کوټلي ګامونه واخلي ، او د ملکي خلکو د خوندی ساتنې او تلفاتو کې د کمښت له امله د افغان امنیتي ځواکونو د مناسب روزنې او منابع چمتو کولو ډاډ ورکړل شي.
- په وخت او رښې پلټنې ترسره کول ، او افغان امنیتي ځواکونو ته منسوب د ملکي تلفاتوپیښو دقیق تعقیب دې ډاډمن کړای شي ، او د حکومت هغه څانګې دې نورې تقویه شي چې د ښه نظارت او افغان امنیتي ځواکونو سره د حساب کولو وړتیا ولري په هغه صورت کې چې ملکي تلفات یې اړولي وي.
- د افغان امنیتي ځواکونو پر ضد د بشری حقونو سرغړونې او ناوړه چلن ټول ادعا دې وڅیړل شي ، او ګرم پیژندل شوي کسان دې د افغانستان او نړیوال قانون سره سم عدلي تعقیب او مجازات شي.
- دسیمه ییزو پولیسو هغه ډلې دی دندې ګوښه کړي چې د معافیت سره یې د بشری حقونو سرغړونه او جرمونه کړی او ورسره دی د سیمه ییز پولیسو پر ضد د بشري حقونو د سرغړونې او جرمونو ټولي ادعاګانې عدلي تعقیب او وڅیړل شي.
- غیر قانوني ټولې وسلوالې ډلې د ملغا او د بی وسلي کیدو پروسه دی ادامه ومومي.

نړیوال نظامي ځواکونو ته

- افغان امنیتي ځوکونو سره لازیاته مرسته وکړئ تر څو د هغوی پوره منابع په لاس کې ولري او ښه مجهز او وروزل شي چې د تعبیه شوي چاودیدونکو توکو پر ضد عملیات په اغیزمن ډول ترسره کولو قومانده او کنترول په لاس کې واخلي او د استثمار په شمول چاودیدونکي توکي له منځه یوسي.
- د ملکي وګړو د زیانمنیدو د مخنیوي لپاره دې اغیزناک تدابیرونه ونیول شي چې د نظامي هدو او ډزو د تمریناتو ځایونه چې د ایساف د عملیاتو د پیل وروسته تړل شوي د هغه ځای ناچاوده توکو نقشه کښل ، اوپه نښه کولو سربیره یې پاک کړي.
- ایساف او افغان امنیتي ځواکونوکې داسی یو میکانیزم رامنځ ته شي چې د هوایي اوځمکني عملیاتو څخه پاته ناچاوده توکو د موجودیت په اړه مربوطه چارواکي خبرشی او د خطرناکه سیمو په نښه کول او تصفیه کول ډاډمن شي.
- د هوایي تهاجمي برید دپاره د نښتې څخه د مخه باید ټول ملحوظات او احتیاطي تدابیر په بشپړ ډول بیا وکتل شي اونور هغه میکانیزمونه مشخص شي چې ملکي تلفات راکم کړي . هغه مهال چې ملکي وګړو ته د نړیوال نظامي ځواکونو یا استخباراتو لخوا تلفات واوړي.
- د داسی عملیاتو په پای کې د افغانستان حکومت په ګډه همکارۍ سره عملیاتو ته بیا کتنه او وپلټل شي ، او د حساب ورکونې ، د ښه عملیاتو بیلګې او د خسارې د جبران په موخه دې اړین ګامونه واخستل شي.